

Erkek Hegemonyasının Erken Yaş Evlilikleri Üzerinden Sürdürülmesine Dair Sosyolojik Bir Çalışma

A Sociological Study on the Continue of Male Hegemony through Early Marriage

ÖZET

Erken yaşta yapılan evlilikler; ataerkil aile yapısının yaygın olduğu yerlerde yoğun olarak görülen, bundan dolayı nedenleri ve sonuçlarıyla çok boyutlu araştırılması gereken sosyal bir sorun olarak kabul edilmektedir. Ataerkil yapı, erkeği önceleyip yücelterek kadını ikinci plana iten bir yapı oluşturup, erkek egemenliğini toplumun en küçük yapı taşı olan aileden, toplumun geneline yaygınlaştıran bir hegemonya oluşturmaktadır. Bu hegemonyanın devamlılığının sağlanabilmesi için kurulan sistemin önemli unsurlarından birisi de erken yaşta yapılan evliliklerdir. Birey olmadan, birey olarak var olması gerektiğinin farkına varmadan evlendirilen kız çocukları, var olan erkek hegemonyasını sorgulamaları gerektiğini düşünememektedirler. Hatta çoğu zaman var olan bu yapının kadınlar tarafından sürdürüldüğü, sürdürülmesine büyük çaba sarf edildiği görülmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirerek büyütüldükleri için sistemin devamlılığında etkili olan kadınların erken yaşlarda yapılan evlilikler ile nasıl bu hegemonyayı kabullendiklerini ortaya koyabilmek için yapılan bu çalışma nitel araştırma verileri ile gerçekleştirilmiştir. Toplumdaki erkek hegemonyasının, erken yaşta evlendirilen kız çocukları üzerindeki etki ve sonuçlarının neler olduğunun Ağrı ili örneğinde görüşmeci olan kadınların ifadeleri üzerinden incelendiği çalışma kapsamında katılımcılar 45 yaş altı ve 45 yaş ve üstü olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Çalışma, katılımcıların erken yaşta evlilik süreci öncesi ve sonrasında hissettikleri, erken yaşta evliliğe karar mercisinin kim veya kimler olduğu, anne olma yaşı ve kararı, çocuk sayısı, evlendikten sonra yaşanan yer, evlilik öncesi ve sonrasında şiddet görme oranları vb. şeklinde belirlenmiş olan alt başlıklarla ele alınmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulgular, zaman içinde hegemonyanın etkisinde bir değişiklik olup olmadığı ile ilgili fikir vermesi açısından anlamlıdır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Gelin, Erken Yaşta Evlilik, Erkek Hegemonyası, Toplumsal Cinsiyet

ABSTRACT

Early marriages; It is seen frequently in places where patriarchal family structure is common, and therefore it is considered a social problem that needs to be investigated multidimensionally with its causes and consequences. The patriarchal structure creates a structure that prioritizes and exalts men and pushes women to the background, creating a hegemony that extends male domination from the family, which is the smallest building block of society, to the whole society. One of the important elements of the system established to ensure the continuity of this hegemony is early marriages. Girls who are married off without being individuals, without realizing that they need to exist as individuals, cannot think that they need to question the existing male hegemony. In fact, it is seen that this existing structure is mostly maintained by women and great efforts are made to maintain it. This study was carried out with qualitative research data in order to reveal how women, who are effective in the continuity of the system because they were raised internalizing gender roles, accepted this hegemony through early marriages. Within the scope of the study, which examines the effects and consequences of male hegemony in society on girls married at an early age, through the statements of women interviewers in the Ağrı province example, the participants were divided into two groups: 45 years old and under and over 45 years old. The study examined the participants' feelings before and after the early marriage process, who or who is the decision maker for early marriage, the age and decision to become a mother, the number of children, the place of residence after marriage, the rates of violence before and after marriage, etc. It has been tried to be discussed under the subheadings specified as follows. The findings obtained are meaningful in that they give an idea about whether there is a change in the effect of hegemony over time.

Keywords: Child Bride, Early Marriage, Male Hegemony, Social Gender

GİRİŞ

Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 1. maddesinde “çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır” denilerek çocuk kelimesinin kavramsal tanımı yapılmıştır. Ülkemizde de 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununa göre 18 yaşın altındaki her birey çocuk olarak kabul edilmektedir. Esasen yasal olarak belirli bir sınırı tanımlayan 18 yaşla birlikte çocuk artık yetişkin biri olarak kabul edilse de bireyin hayatıyla ilgili karar ve sorumluluk alabildiği, analitik düşünme yeteneğine sahip olduğu döneme de karşılık gelmektedir. Buna göre; yasal anlamda 18 yaşın altında olan her birey ülkemizde de çocuk olarak kabul edildiği için 18 yaş altında gerçekleşen evlilikler “erken yaşta evlilik” olarak kabul edilmektedir (Özcebe ve Biçer, 2013: 86-87).

Dolunay Şenol¹

Merve Sağlamoğlu²

How to Cite This Article

Şenol, D. & Sağlamoğlu, M. (2024). “Erkek Hegemonyasının Erken Yaş Evlilikleri Üzerinden Sürdürülmesine Dair Sosyolojik Bir Çalışma”, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 10(1):1-18. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10619828>

Arrival: 21 October 2023

Published: 31 January 2024

International Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

This journal is an open access, peer-reviewed international journal.

¹ Prof. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Kırıkkale, Türkiye. ROR ID: <https://ror.org/01zhwwf82>

² Dr. Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji A.B.D., Kırıkkale, Türkiye. ROR ID: <https://ror.org/01zhwwf82>

Evlilik, kadın ve erkek açısından önemli sorumluluk gerektiren ve sağlıklı yürütülmesi için özgür iradeyle yapılması gereken toplumdaki en önemli olgulardan ve temel taşlardan birisidir. Ancak erken yaşta evliliklerde çiftten biri hatta ikisinin de evlenmeye hazır olmadığı durumlarda, erken yaşlarda gerçekleşen evliliklerde mağdur genellikle kız çocuklarıdır (Zengin Taş, 2020: 1333). Bu sebeple erken yaşta evlilik; çocuk ihmal ve istismarı, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, çocuk olma hakkının, eğitim ve çalışma hayatının ihlaline kadar varabilen ve bu geniş ölçekte açıklanabilecek toplumsal bir sorundur (Kahraman ve Kahraman, 2017: 264).

Geleneksel toplumda hüküm süren ataerkil yapı; kadın ve erkeğin toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirmekte böylece kadın egemen toplumda, ev içi işlerde (temizlik, yemek, çocuk bakımı vb.) aktif, ev dışında ise daha pasif durumda yer almakta, toplumsal cinsiyet rolleri ile içselleştirilmekte ve normalleştirilmektedir. Henüz kendi hayatında söz sahibi olamayan kız çocuğu için evlilik kararı çocuğun yaşı önemsenmeden ailesi tarafından verilebilmektedir (Bindik, 2012: 31). Ülkemizde erken yaşta evlilikler yasal olmadığı için genellikle ilk önce dini nikâh şeklinde gerçekleşmekte, resmi nikâhın olmaması sebebi ile erken yaşta evlendirilen kız çocuklarının ve bu evlilikten doğan çocukların yasal haklardan mahrum kalması ve mağduriyetler yaşaması mümkün olmaktadır (Şimşek, 2019: 7).

İslamiyet'e göre; evlenecek kişilerin tam ehliyetli, akıl sağlığı yerinde, baliğ ve evliliğe rızası olması gerekmektedir. Ancak, konuyu yanlış yorumlayan ve resmi nikâhın bir alternatifi olarak görülen dini nikâhla, evlenecek kişilerin görüşü alınmadan aile içinde, genellikle evdeki baba ya da ağabey gibi kişiler tarafında alınan kararlar, erken yaşta gerçekleştirilen evliliklerin önü açılmaktadır (Cenk, 2019: 16).

Yapılan araştırmalar; düşük eğitim seviyesine sahip olan ailelerin çocuklarının da eğitim seviyelerinin düşük olduğunu, bu ailelerde erken yaşta evliliklerin daha yoğun görüldüğünü, okula hiç gitmeyen veya ilköğretim düzeyinden mezun olan çocuklarda lise ya da daha ileri öğrenimine devam eden çocuklara göre erken yaşta evliliklerin daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır (Zengin vd., 2018: 92). Erken yaşta evliliğin sonuçları, içinde bulunulan toplumu da bağladığı için yapılan yüksek lisans çalışmasıyla Ağrı ili örneğinde elde edilen sonuçların sosyolojik bakış açısıyla bütüncül olarak değerlendirilmesi ve yorumlanmasının oldukça önemli olacağı beklenmektedir.

ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

Araştırmanın Amacı

TÜİK 2022 yılı verilerine göre; ülkemizde ortalama ilk evlenme yaşı 2022 yılında erkeklerde 28.2 iken kadınlarda 25.6 olup kadın ve erkek arasındaki ortalama ilk evlenme yaş farkı 2.6 yaş olarak belirlenmiştir. Bu verilere göre Ağrı ilinde ilk evlenme yaşı kadınlarda 22.7 olarak tespit edilmiştir. Son 5 yıl baz alınarak bakıldığında Ağrı ilinde ilk evlenme yaşı 2018 yılında 21.9, 2019 yılında 21.9, 2020 yılında 22.2, 2021 yılında 22.5 olarak tespit edilmiş olup hem ilk evlenme yaşının yavaş arttığı hem de Ağrı ilinin ilk evlenme yaşı olarak Türkiye ortalamasının altında kaldığı görülmektedir. Tüm bunlardan dolayı Ağrı ili; hem ataerkil aile yapısının halâ devam ediyor olması hem de erken yaşta yapılan evliliklerin yoğun olması nedeniyle çalışma alanı olarak tercih edilmiştir. Araştırmanın amacı: Ağrı ilinde kız çocuklarını erken yaşta evliliğe götüren sebepleri, evlilik sürecini, evlenme süreci ve sonrasında yaşanan zorlukları, erken yaşta evlenen kız çocuklarının sosyo ekonomik durumlarını, erken yaşta evlilik hakkında şu anki düşüncelerinin neler olduğunu, yaşanan zorlukları, kız çocukları varsa onların erken yaşta evlendirilmeleri ile ilgili düşüncelerini, erken yaşta evlendikten sonra yaşam şekillerini ve bu yaşam şekillerinde fikirlerinin ne derece önemli olduğunu hem ailedeki erkek bireyler hem de eşlerinin ailesindeki erkek bireyler tarafından herhangi bir baskı görüp görmediklerini öğrenerek erken yaşta evliliğin sonuçlarını araştırmak ve değerlendirmektir. Bu çalışma kapsamında, 21. yüzyılda hala çözülemeyen ve geleneksel bölgelerde yoğunlukla devam eden bu sorunun kadınların hayatlarını geçmiş ve günümüzde nasıl olumsuz yönde etkilediğinin ortaya konulmasının oldukça değerli olduğu düşünülmekle birlikte bundan sonra bu konuda çalışma yapmak isteyen bireylere ışık tutması da beklenmektedir. Evlenmeden önce aile evinde ikinci planda kalan, evlendikten sonra erken yaşta yapılan evliliğin olumsuz sonuçlarının kuşaklar arasında farklılık gösterip göstermediğinin, farklılık varsa ne şekil ve boyutlarda olduğunun tespit edilmesinin, sorunun çözümünde etkili olması beklenmektedir. Erken yaşta evliliğin sonuçları, içinde bulunulan toplumu da bağladığı için elde edilen sonuçların sosyolojik bakış açısıyla bütüncül olarak değerlendirilmesi ve yorumlanmasının oldukça önemli olacağı beklenmektedir.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma; erken yaşta evlilik yapan kız çocukları üzerinde baba, erkek kardeş, kayınpeder, eşin erkek kardeşleri gibi erkek bireyler tarafından erkek baskısının/hegemonyasının fazla olduğu varsayımından yola çıkarak gerçekleşecek olup bunun için mekânı olarak erken yaşta evliliklerin fazla olduğu Ağrı ili seçilmiştir. Bu kapsamda erken yaşta evlendirilen kız çocuklarına uygulanan erkek hegemonyasının dönemsel farklılıkları üzerinde analiz yapmak amacıyla 45 yaş ve üzerinde 17; 45 yaşın altında da 16 olmak üzere toplam 33 kadın, kartopu örneklem yöntemiyle

tespit edilmiştir. Her görüşmeci kadınla önceden oluşturulmuş yarı yapılandırılmış görüşme formundaki açık uçlu sorular aracılığı ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanıldığı ve çalışma, Ağrı ilinin merkez ilçesinde gerçekleştirildiği için elbette ki tüm erken yaşta gerçekleştirilen evlilikleri açıklar nitelikte olmamakla birlikte görüşme gerçekleştirilen kadınların erken yaşta evlilikler üzerine duygu, düşünce ve bakış açılarını ortaya koymasından önemli ve anlamlıdır. Katılımcıların hem kendilerini daha doğru, rahat ve güvenle ifade edebilmeleri hem de araştırma sonuçlarının güvenilirliğini arttırmak amacıyla sahayı anlama ve anlamlandırmaya yardımcı olmak amacıyla bölgede kadın hemşire olarak görev yapan ve sağlık personeli olmasından dolayı da bölgedeki kadınların güvenini kazanmış olan bir kişiye konu hakkında açıklamada bulunularak, yardımı ve desteği talep edilmiştir. Bu açıklama doğrultusunda söz konusu kişi erken yaşta evlilik yaptığını bildiği katılımcılara ulaştırılmasını sağlamış ve ilgili katılımcılara süreç açıklanıp güven kazanıldıktan sonra diğer katılımcıların da sağlıklı olarak sürece yönlendirilmesi sağlanmıştır.

ERKEN YAŞTA EVLİLİK VE ÇOCUK GELİNLER

Geleneksel aile yapısının hâkim olduğu ataerkil yapılanmalarda, kız çocuklarıyla namus kavramı koşturarak kabul edilmekte, erkek çocuklarına nazaran kız çocukları daha fazla korunmaya ihtiyacı olan bireyler olarak görülmekte, kız çocuklarının yetiştirilme sürecinde hem güçsüz oldukları hem de bir kadının temiz ve saf olması gerektiğiyle ilgili algılar oluşturulmaktadır. Toplum; kadının zayıf olduğu kabulünden hareket ederek 'bekâretini' koruyamayacağı, bu sebeple de bir erkeğin koruması altında olmaya muhtaç olduğu düşüncesiyle kız çocuklarını erken yaşta evlendirerek onları dışarıdan gelebilecek olumsuzluklara karşı bu yöntemle korumaya çalışmaktadır. Bu şekilde; evlenmeden önce gerçekleşme ihtimali olan cinsel ilişki, toplum tarafından engellenmekte ve cinselliğin evlilik içinde yaşanılması amaçlanmaktadır (Malatyalı Kaynak, 2014: 34). Bu durum; aileler tarafından kız çocuklarının namusunu korumak adına olumlu bir durum olarak değerlendirilmektedir. Sürece, erkek tarafından bakıldığında; kız çocuğunun küçük yaşta evlenmesi durumunda erkeğin ailesinin isteklerini sorgulamadan yaptığı/yapmak zorunda kaldığı için gelinlerin üzerinde hakimiyet sağlamaları kolaylaşmaktadır (Mıhçıokur vd., 2010: 7).

Erken yaşta evliliklerde erkeklerin askere gitme, iş bulma gibi toplumun erkekliğin inşa süreçlerinin aşamaları olduğu için erken yaşta evlilikler kız çocukları kadar yoğun değildir. Bu durum evlenen çiftin yaş farkının da fazla olmasının nedenidir. Kız çocukları için regl olma evlilik için yeterli bir koşul olarak kabul edilmesine rağmen, regl olmadan evlendirilen kız çocukları da bulunmaktadır (Burcu vd., 2015: 90-91; Tuğrul Gezer, 2018: 9).

Çocukluktan itibaren yetiştirildiği sosyal çevrede erken yaşta evlilik yapanların bulunması halinde bu durumu normalleştiren kız çocuğunun, çevresinde kendisine yol gösterecek, arkasında duracak kimsenin olmaması, gelin olma, düğün gibi gösterişli merasimlerin de etkisiyle süreci normalleştirmektedir. Evliliğe aday gösterilen/aday olan kız çocuğunun yaşadığı ortamda huzurlu bir aile ortamı yoksa evliliği kaçış olarak görmektedir (Duman ve Coşkun, 2019: 274). Bu kaçış düşüncesiyle henüz fiziksel ve bilişsel olgunluğa erişmemiş ve kendi hakkını koruyamayacak durumda olan çocuklara ister tek başlarına bir evin sorumluluğu verilsin isterse de eşinin ailesi ile birlikte yaşarken onların sorumluluklarını da üstlenmesinin beklenmesi şiddet niteliği taşımaktadır. Bu sebeplerle, ele alınan durum genel olarak değerlendirildiğinde erken yaşta evliliğin çocuk, insan ve kadın hakkı ihlali niteliği taşıdığını söylemek yanlış olmayacaktır (Şenol ve Mazman, 2012: 506).

Ataerkil düzen; erkeğin söz hakkıyla birlikte ailenin reisi olarak kabul edildiği, gelenekler doğrultusunda kadın ve erkek konusunda kalıplaşmış düşünce yargılarının olduğu, kadınların hayatları hakkındaki kararlarını erkek olmadan alma hakkına sahip olmadığı bir düzendir (Cenk, 2019, s.5). Ailenin tüm imkânlarının erkek çocukları için kullanıldığı ataerkil düzene sahip toplumlarda kız çocukları için evlenip evden ayrılıp eşinin ailesinin yanına gideceği düşüncesi yer almaktadır. Örneğin, Hindistan'da kız çocukları evlenip aile evinden ayrılacak olması sebebiyle "başkasının serveti" anlamına gelen "dhan" ifadesi kullanılmaktadır (Aydemir vd., 2011: 7). Ataerkil sistemin yoğun olduğu bölgelerde toplumun kadına atfettiği evlenen, çocuk doğuran, çocuk bakan, ev işlerini yapan kişidir (Burcu vd., 2015: 88). Her toplumun kendine özgü gelenek, görenek, inanç ve davranışları bulunmakta olup bu değerler çeşitli yapılar aracılığıyla sonraki kuşaklara aktarılmaktadır (Şenol ve Sarp, 2018: 34). Ataerkil sistem gelenek, görenek, töre, kültür gibi toplumsal kavramlarla pekiştirilip uygulanmakta ve sonraki kuşaklara aktarılmaktadır. Evlilik ise ataerkil düşünceyi yeniden var ederek gelecek nesillere aktaran bir süreçtir (Yıldız ve Poyraz, 2020: 63).

Erken Yaşta Evlilik Nedenleri

Erken yaşta evlilikler genellikle yasalar kapsamında mümkün olmadığı için ilk başta büyük bir kısmı dini inanç çerçevesinde yapılmakta ve resmiyete dökülmemektedir (Kırıkçı Subaşı, 2018: 11). Dini nikâh kıyanlar, dinin erken yaşta evliliğe izin verdiği şeklinde bir algı oluşturarak erken yaşta evliliklerin sayısının artmasına neden olmaktadır (Durdu ve Orun, 2014: 108). Erken yaşta evlilikler konusunda üzerinde durulması gereken bir diğer nokta bu sorunun sadece az gelişmiş/gelişmemiş bölgeler ya da ülkelere özgü bir sorun olmadığıdır. Erken yaşta evlilik sorunu

gelişmekte olan ya da gelişmiş olan ülkelerde görülmekle birlikte yoğun olarak gelişmemiş ya da az gelişmiş ülkeler ya da bölgelerde görülmektedir (Ova, 2014: 255).

Düşük Ekonomik Düzey

Ailelerin ekonomik durumlarının iyi olmaması halinde kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi ile alacakları başlık parası ve evden bir kişinin eksilmesi ile elde edilecek kazancın aile ekonomisine sağlayacağı katkı, erken yaşta kız çocuklarının evlendirilmesinde önemli bir faktör olmaktadır (Yüksel ve Yüksel, 2014: 11). Kız çocuklarında da ailelerinin yaşamış olduğu ekonomik sıkıntılara katlanmak yerine daha iyi ekonomik şartları olan ailelere gelin giderek daha rahat hayata bir an evvel kavuşma düşüncesi gelişebilmektedir (Özcebe ve Biçer, 2013: 89). Yapılan araştırmalar erken yaşta evlilik ve yoksulluk arasında güçlü bir bağ olduğunu göstermekte olup düşük ekonomik düzey erken yaşta evlilik konusunda tetikleyici bir faktör olabilmektedir. Ancak, bu kabulün her sosyo-ekonomik düzeyi düşük aile için geçerli olmadığını da belirtmek gerekir.

Sosyo Kültürel Nedenler ve Göç

Her toplumda bireyin içinde bulunduğu şartları yansıtan ya da toplumsal olarak normal kabul edilen yaptırımlar bulunmaktadır. Bunlar toplumun genel algısından yola çıktığı için de toplum tarafından normalleştirilmekte ve kabul edilmektedirler. Örneğin, erken yaşta evlilikle ilgili toplumumuzda; “Kız beşikte çeyiz sandıkta”, “On beşindeki kız ya erdedir ya yerde”, “Demir tavında, dilber çağında”, “Erken evlenen döl alır, erken kalkan yol alır” gibi atasözleri mevcuttur (TBMM, 2009: 14). Toplumun geleneksel yapısında evlilik, çocuk sahibi olma hem kadın hem erkek için statü kazandıran bir durumdur. Bunların yanında erken yaşta evliliği destekleyen “evde kalırsın”, “yaşın geçerse seni kimse almaz”, “geç evlenirsen çocuğun olmaz” gibi söylemlerin sıklıkla aile içinde dile getirilmesi de çocukların durumu normalleştirilmesine ve içselleştirmesine neden olmaktadır (Özcebe ve Biçer, 2013: 89-90). Bireyin içinde yetiştiği toplumun şartları, bireyin hayata bakış açısını ve beklentisini etkilemektedir. Kentlerde, kız çocuklarının çevresinde okula giden, çalışan, üreten, sosyal çevrelerinde aktif kadınlar bulunmaktadır. Rol modelin yetişme sürecindeki önemi nedeniyle de kentlerde yaşayan çocukların kadına dair algılarıyla kırsal bölgelerde yaşayanların kadına dair algıları aynı değildir. Kentsel bölgelerde çocuklar okula giderken, okulda, sosyal çevrelerinde çalışan, üreten kadınlar görmektedir. Kırsal bölgelerde ise kentsel bölgenin aksine çocuklar, aile içindeki kadınları eğitim hayatlarına devam etmeyerek erken yaşta evlendiklerini görmektedirler. Ancak, henüz ergenlik çağında kimlik arayışında olan ve rol model arayan çocuk için evlilik olgusu olması gereken zorunlu bir sürece dönüşmektedir (Duman ve Coşkun, 2019: 273). Geleneksel aile yapısının hâkim olduğu ailelerde akraba evlilikleri de oldukça yaygındır. Aileler kızlarının bildikleri bir aileye gelin girmesi, yabancı ile evlenmemesi için zaman zaman yaş farkının da fazla olduğu kızlarının erken yaşta evliliklerine rıza göstermektedirler (Şimşek, 2019: 13).

Geleneksel toplum yapısında erkeğin evlenebilmesi için askere gitmesi, iş bulması gibi bazı sorumlulukları yerine getirmesi gerekmektedir. Bu şartların sağlanması için de geçen sürede erkek reşit olmakta ve çocukluktan çıkmaktadır. Kız çocukları için ise böyle zorunlulukların olmaması nedeniyle çoğu zaman eğitim hayatları da önemsenmeyerek toplum tarafından kendilerine evlilik dayatılmaktadır (Aydemir vd., 2011: 18). Askere gitmeden çocuklarını evlendirmek isteyen aileler genellikle askere gidince evden eksilecek olan güç kaybını, eve gelecek gelinle telafi etmeye çalışmakta ve erkek çocukların ne kadar erken evlenirse o kadar çok çocuklarının olacağı, bu çocuklarınsa hem oğullarının gücünü kanıtlayacağı hem de aile için yeni bir iş gücü kaynağı olacağı görüşü hâkim olmaktadır (Şenol ve Alp, 2012: 249).

Aile İçi Şiddet ve Mülkiyet

Çocuğun üvey anne ya da üvey babayla yaşaması, aile evinde duygusal ya da fiziksel şiddet görmesi, evliliği bir kurtuluş olarak algılamasına ve bir an evvel evlilik yapmasına neden olmaktadır. Bununla birlikte miras payları ve mirasın aile içinde kalmasının istenmesi ise berdel gibi “gelin verip, gelin alma” istek ve eylemlerini artırmaktadır (TBMM, 2009: 13).

Eğitimsizlik

Erken yaşta evlilik konusunda kız ve erkek çocukları aileleri tarafından daha farklı değerlendirilmekte ve erkek çocuklarının eğitime devam etmeleri, okulunu bitirmeleri, askerlik yapmaları göz önünde bulundurulurken kız çocuklarının eğitim hayatının yarıda kalmasında bir sakınca görülmemektedir. Yapılan araştırmalar, kırsal ve eğitim seviyesi düşük yerleşim yerlerinde yaşayan, anne babanın eğitim seviyesinin düşük olduğu hatta okuryazar olmadığı ailelerde erken evlenme riskinin daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır (Kaptanoğlu ve Ergöçmen, 2012: 151; Yüksel ve Yüksel, 2014: 9). Aynı şekilde araştırmalar, hiç okula gitmemiş ya da ilkokulu yarıda bırakmış kadınların yarısının erken yaşta evlendirildiklerini ancak lise ve üzeri eğitim seviyesine sahip kadınların erken yaşta evlilik oranlarının daha düşük olduğunu ortaya koymaktadır (Zengin vd., 2018: 92).

ATAERKİLLİK

Ataerkillik; biyolojik nedenli olmaktan ziyade insanlara içinde yaşadıkları toplumsal şartlar kapsamında normal olarak kabul ettirilen ve yine toplumsal şartlar kapsamında sürekli yeniden üretilen hegemonik erkeklik olgusunu bünyesinde barındıran her iki cinsiyetin erkekler tarafından belirlenen kurallar çerçevesinde yaşamasına sebep olan bir yapılanmadır (Demren, 2003: 34).

Ataerkilliğin nasıl ortaya çıktığı konusunda çeşitli savlar bulunmakta olup bu savlardan birisi erkeklerin ahlaki açıdan kadınlardan daha zayıf ve şiddete meyilli oldukları, kadınların ise güven, iş birliği ve barışçı özelliklerinin öne çıkması sonucu erkeklerin fiziksel güçleri sayesinde kadınlar üzerinde egemenlik kurdukları savıdır ki bu sava göre ataerkilliğin nedeni olarak kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklar öne sürülmektedir. Bir diğer bakış açısına göre ataerkilliğin nedeni, değişen teknoloji ve ekonomik yapıda görülmüş, tarımsal üretimle birlikte fiziksel güce duyulan ihtiyaç sonucu erkekler üretime daha fazla katılmışlardır. Tarımsal üretimde fiziksel güce duyulan ihtiyaç sebebiyle de kadınlar daha fazla çocuk doğurmuş ve çocuklarını yetiştirmekten dolayı ev içi iş yükleri artmıştır (Kılıçaslan ve Işık, 2016: 37-43).

Connell (2019a: 91-96) ataerkillik kavramını açıklarken; kadınların ilk bastırıldıkları yerin aile olduğunu, kadınların yetiştirilme sürecinde görevlerinin evlerine hizmet etmek olarak öğretildiğini, yine toplumsal düzende erkeklerin günlük hayatta önceliklerinin ön planda tutulduğunu belirtmiş, tarihsel bağlamda erkeklik ve kadınlık kavramlarının birbiriyle ilişki içinde olduğunu ancak iki kavramın birbirlerinin karşılığı üzerinden var olduklarını ileri sürmüştür.

Ataerkil düşünce erkeklerin kadınlardan güçlü, akılcı ve başarılı olduğunu savunan böylece yönetimin erkeklerin elinde olmasını meşrulaştıran bir sistem olup (Demez, 2005: 61) bu sistemde ekonomik anlamda evin geçimini sağlayan ve bundan dolayı kadın ve çocuklar üzerinde söz sahibi olan erkektir ve de evin reisidir. Zaman içinde kadınların iş hayatına girmesiyle birlikte kadınların da ekonomik anlamda eve gelir sağlamaya başlaması ile birlikte soyun devam ettirilmesinin bir güç göstergesi olarak görüldüğü ataerkillik kavramı, tıptaki kadın doğum konusundaki teknolojik gelişmeler (doğum kontrolü, suni dölleme) gibi gelişmelerle gücünü kaybetmeye başlamıştır (Ertan, 2009: 27).

HEGEMONİK ERKEKLİK

Hegemonik erkeklik; sadece kadınlar üzerindeki erkek baskısını değil aynı zamanda toplumda ikinci konuma itilmiş erkeklerle de ilgili bir kavramdır. Aslında erkek hegemonyası bir erkek grubunun başka bir erkek grubuna silahlı tehdidinden bağımsız olarak yaşam biçiminde elde edilen üstünlüktür. Hegemonya sadece güce dayalı üstünlük olmasa da ondan da bağımsız değildir. Yani, hegemonik erkeklik ile ataerkil şiddet arasında ilişki bulunmaktadır. Mutlak kültürel üstünlük anlamına gelmemekte olan hegemonik erkeklik kavramı; belli bir “güçler dengesi” içindeki üstünlük anlamına gelmektedir (Connell, 2019b: 267-270).

Güçler dengesi içindeki üstünlüğü tanımlayan hegemonya; kavramına Connell (2019b: 268-271), farklı bir bakış açısı daha sunmuş ve kadınların toplumda hegemonik olmayan erkekler tarafından da ezildiklerini, bu durumun kadınlar açısından içinde yetiştikleri toplum için alışılmış bir süreç olduğunu ifade etmiştir. Toplumda iktidar, güç, otorite, siyaset, saldırganlık, teknoloji gibi kavramların erkeklerin egemenliğinde olduğunu, kadınların ise yine toplum tarafından itaat etme, boyun eğme ile ilişkilendirildiğini, meşrulaştırılan bu duruma sadece erkeklerin değil, kadınların da bilerek ya da bilmeyerek destek olduğunu savunmaktadır. Örneğin, televizyonlarda yayımlanan film ve dizilerde, sosyal medya gibi kitlelesel iletişim araçlarında güzellik mitleri belirlenmiştir. Kadınların vücut ölçülerinden, saç rengine, giyim tarzları, belirli güzellik kalıpları doğrultusunda belirlenmiş ve bu kalıpların “olması gereken” olduğu aktarılmaya çalışılmıştır.

Hegemonik erkeklik kavramı farklı erkeklik biçimlerinin de onayıyla işleyen küresel eril ittifak düzenine işaret etmekte olup bu tanımlama gereği toplumda var olan farklı erkeklik biçimlerinin, erkek egemen değerlerin ve erkek egemen değerleri ayrıcalıklı kılan farklı toplumsal ve kültürel yapıların, kadınların boyun eğdirilmesinde ortak çıkarlarının olduğuna işaret etmektedir (Sancar, 2020: 17). Hegemonik erkekliğin toplumda yeniden üretimi ve devamı açısından toplumsal destek şarttır. Bu nedenle hegemonik erkekliği kabul etmeyen erkeklere belirli ayrıcalıklar tanınmakta ve işbirliği yapılması sağlanmaktadır. Bu yeniden üretim sürecinin kadınların desteği olmadan devamının sağlanması mümkün değildir. Bu nedenle kadınlar da erkekler gibi yaptıkları iş birliği neticesinde sistemden kârlarını almaktadırlar (Şenol ve Erdem, 2013: 292-293).

Hegemonik erkekliğin amacı güçlü bir eril kimlik oluşturmaktan öte, kazanılan gücün erkekler adına işletilmesi, etkin hale getirilmesi ve sürdürülmesiyle ilgilidir. Kitle iletişim araçları ve medyanın etkisiyle de hegemonik erkeklik doğallaştırılmakta, bu doğallaştırılmayı kabul etmeyenler ise toplumdan dışlanmaktadır (Horzum, 2018: 94).

Hegemonik erkeklik kapsamında kadın ve erkeğe standart rol kalıpları belirlenmiştir. Kadın ve erkeğin doğuştan farklı olduğu savından yola çıkarak oluşturulan bu rol kalıpları; erkek ve kadınların uğraşlarının farklı olması gerektiği, erkeğin kadınların uğraştığı faaliyetlerle uğraşmasının onur kırıcı olarak görüldüğünü, “gerçek” bir erkeğin kadın ve gerçek erkeklik değerlerine uymayan erkeklerden üstün olduğunu, erkelerin duyguları göstermekten kaçınan olarak resmedildiğini, cinsel ilişkinin ise erkeğin iktidarını kanıtlanmanın bir yolu olarak görüldüğünü savunmaktadır (Kundakcı, 2007: 42).

Berktaş (2019: 29), ataeril sistemin Eski Mezopotamya döneminde ortaya çıktığını ve sistemli bir biçimde geliştiğini cinsiyet kimliği ve buna bağlı rolleri belirlediğini, o dönemki sisteme göre erkelerin doğaları gereği daha güçlü ve akılcı olarak kabul edildiğini, bu sebeple devletle ilgili işlerde birincil rol verildiğini, kadınların ise tam tersi daha zayıf ve duygusal olarak kabul edildiği için kamusal alanın dışına itildiğini savunmaktadır. Toplumsal olarak erkeğin daha güçlü kadının ise daha zayıf olarak kabul edilmesi nedeniyle de kadına çocuk bakımı, temizlik gibi ev içi roller verilirken erkeğe ise daha ziyade kamusal alandaki roller verilmiş ve erkeğin rolü daha üstün görülmüştür. Aslında, görüldüğü üzere eskiden de toplumsal cinsiyet rollerinin günümüzden farklı olmadığı anlaşılmaktadır.

Tarihsel süreçte; ilk toplulukların anaeril bir yapıda oldukları, tarımsal faaliyetlerin başlaması ve gelişmesiyle beraberse biyolojik olarak güç gerektiren işlerin ortaya çıktığını ve tarih sahnesinde yavaş yavaş erkeklerin egemenliği devraldığı görülmektedir (Demez, 2005: 98). Tarih öncesi dönemde doğayla daha özdeş, bereketin simgesi olarak görülen kadın, gelişen uygarlıkla birlikte bu özelliğini yitirerek geri plana düşmüş ve erkekler güçlenmeye başlamıştır (Demez, 2005: 107). Yaşamın tarımsal faaliyetler ve avcılık ile yürütüldüğü dönemlerde hayvanlar henüz tarımda kullanılmıyor, bu dönemde daha ziyade vahşi hayvanların avcılığı yapıyordu. Hayvanların evcilleştirilmesiyle, bunlar tarımda kullanılmaya başlanmış, vahşi hayvan avcılığı azalmış, tarımda kadın ve erkeklerin görevlerinde değişiklik meydana gelmiş ve erkekler tarımda egemenliği devralmıştır (Berktaş, 2019: 42). Tarımsal etkinliklerin gelişmediği çapa tarımının yapıldığı dönemdeyse kadın ve erkeğin konumu hemen hemen eşit düzeydeydi ve cinsiyete dair eşitlikli farklılaşmalar başlamamıştı (Atay, 2019: 35). Tarımsal faaliyetlerin başlaması ve gelişmesiyle birlikteyse tarlayı sürmek, sürüyü gütmek, toprağı yabancılarla karşı koruyup sahip çıkmak fiziksel güç gerektirdiği için “erkek işi” olarak kabul edilmiş, bu durum erkeği öne çıkarmış, kadını ise ev içi işlerle sınırlandırmıştır (Atay, 2019: 35). Dolayısıyla kadın erkeğe daha bağımlı olmaya başlamış, bu süreç kadın ve erkeğin mekânsal olarak ayrılıp kadını özel alana erkeği ise toplumsal alana yönlendirmiştir (Utanır, 2012: 33).

Kent hayatına geçişle birlikte; yine bulunulan yeri korumak adına askeri gücün önem kazanmasıyla erkek egemenliği güçlenmiş, tarımda çalışan kişi sayısı artmış, zanaatkârlık gibi mesleklerin erkek egemenliğinde olmasıyla, kadınlar çalışma hayatından dışlanmış ve kadınların toplumsal cinsiyet içindeki rolleri pekiştirilmiştir (Berktaş, 2019: 81-82). Sanayi Devrimiyle birlikte ekonomik anlamda değişimler kadın ve erkeğe bakış açısında da değişim ve dönüşüm meydana gelmesine neden olmuştur. 19. yüzyıldaki gelişmelerle birlikte erkeğin rolü aileyi geçindirmek olarak tanımlanmış, çalışan kesimin büyük kısmının erkek olmasıyla hali hazırda erkek egemen çalışma sektörü pekişmiş, kadınların çalışma hayatında erkeklerden daha düşük ücret almaları, onların çalışma hayatından uzaklaşmalarına neden olmuş ve çalışmak ve erkek olmak arasında güçlü bir bağ inşa edilmiştir. Aslında bu dönemde fabrikada çalışan işçi erkek ile evi geçindiren evin reisi erkek tanımlarının aynı kişiyi işaret etmesi sanayi devrimindeki sınıfsal yapı ile modern cinsiyet rejimi arasında bir köprü kurmuştur. Endüstri sonrası döneme gelindiğinde hizmet sektörünün sanayi sektörünün önüne geçmesiyle birlikte yeni bir sürecin temelleri atılmıştır. Bu dönemde eğitim düzeyinin artmasıyla kadınlar iş yaşamına girmeye başlamış, tam zamanlı yerine yarı zamanlı çalışma yaygınlaşmış, aileler küçülmeye başlamıştır. Ancak, her ne kadar kadın iş yaşamına girerse girsin kadının aile ve ev içinde yüklendiği sorumlulukları devam etmiştir. Bu durum “mevcut erkek egemenliğinin yeniden üretimi” olarak tanımlanmaktadır (Sancar, 2020: 52-54).

TOPLUMSAL CİNSİYET

Cinsiyet; kadın ya da erkek olmanın bireyin biyolojik cinsiyetine bağlı olarak doğuştan belirlenen demografik bir kavramdır (Dökmen, 2021: 20). Cinsiyet terimi erkekler ve kadınlar arasındaki fizyolojik farklılıkları anlatmak için kullanılırken toplumsal cinsiyet cinsiyetlere toplum tarafından atfedilen rolleri anlatmak için kullanılmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri içerisinde kadınların naif, anlayışlı, sessiz, duygusal, hoşgörülü olması beklenirken erkeklerin bu özelliklerin tersine sert, rekabet duygusu güçlü, hırslı, kavgaya meyilli, güçlü ve bağımsız olması beklenmektedir (Oktan, 2008: 152).

Tarihsel süreçte cinsiyet organlarına bakılarak yapılan kadın ve erkek sınıflandırmasının ötesinde toplumun değer, inanış, kalıp yargılarına dayanan ve bunlara bağlı değişiklik gösteren, toplumun kadın ve erkekte beklediği, ona uygun gördüğü değerleri içeren toplumsal cinsiyet olgusu bulunmaktadır. Toplum; zamanla kadını ve erkeği farklı özellikleri, davranış şekilleri, tutumları, sorumlulukları, rolleri, hakları, sınırları, istek ve beklentileri olan eril ve dişil kimliklere çevirir ki bu süreç zaten psikolojik, sosyolojik, tarihsel ve kültürel yapılanma içerisinde şekillenir. Bu

roller doğrultusunda kadına özel alan içinde evin, eşin ve çocukların sorumlulukları yüklenmiş, kocasının ailesine bağlı olup onların isteklerini yerine getirmesi, namusuna dikkat etmesi ve onlara uygun davranması beklenmiş, erkekse kadını ve çocukları koruyup, para kazanan olarak kamusal alanla özdeşleşmiştir. Var olan ayırım, zamanla erkek ve kadın arasında cinsiyet eşitsizliğine neden olarak kadının ikincil konumunun pekiştirilmesine neden olmuştur (Akkaş, 2019: 115).

Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet kalıpları farklı tanımlamalar olup toplumsal cinsiyet içinde yaşanan yer ve zamana bağlı değişmektedirler. Kadın ve erkeklerin çocukluktan itibaren buldukları toplumda nasıl olmaları, nasıl davranmaları gerektiği, toplumsal cinsiyet rolleri tarafından belirlenmektedir. Kadın ve erkekler çağdaş toplumlarda her ne kadar yasalar önünde eşit görünseler de en gelişmiş toplumlarda dahi eşit olmadıkları, kadınların haklarını belirli mücadeleler yoluyla kazandıkları görülmektedir. Kadınların eğitim, çalışma hayatı gibi en temel haklardan yararlanmasının engellenmesi, bu eşitsizliğin kaynağını oluşturmaktadır (Aydemir, 2019: 13-14). Kadın ve erkeğin davranış kalıplarında ve tutumlarında birbirinden farklı özellikler sergilemeleri, toplumsallaşmayla birlikte kavramlara farklı değerler yüklemeyi öğrenmeleri ile başlamaktadır. Kadın ve erkeğin aynı olaya aynı tepkiyi vermesi onlardan beklenen davranış kalıplarına uymuyorsa bu durum toplumda hoş karşılanmamakta, kadın ve erkeği farklı düzene oturtan davranış kalıplarının öğrenilmesi sonucunda cinsiyetler arası rol farklılıkları meydana gelmektedir (Kalav, 2012: 152).

Toplumsal cinsiyet; bireylere insan olarak bakmaktan ziyade biyolojik cinsiyetleri temelinde “cinsiyet elbisesi” dikerek, bu elbiseyi bireyde oturtma çabası içinde tanımlanabilecek, yaşanan coğrafyadaki kültürel özellikler temelinde şekillenen ve değişen, yaklaşık 5000 yıldır ataerkil sistem içinde belirlenen ve kadın ve erkek arasında hiyerarşik bir sistem yaratan bir olgudur (Korkmaz ve Başer, 2018: 72). Bireyler içinde yetiştikleri kültürde toplumsal değerleri öğrenirken, kadın ve erkeğe atfedilen rolleri de öğrenerek toplumsal yapıda kabul görecektir davranışları uygulamaya başlamaktadırlar. Bu öğrenme süreci içinde toplum tarafından bireylere biyolojik cinsiyetleri doğrultusunda dayatılan rol ve sorumluluklar zihinsel, davranışsal ve duygusal olarak geliştirilmektedir. Ataerkil toplumlardaysa kadınlara göre erkeklere yüklenen görev ve sorumluluklar daha fazla olsa da bu durum ayrıcalıkları da beraberinde getirmektedir (Şenol ve Çalar, 2018: 2).

BULGU ve TARTIŞMALAR

Demografik Bilgiler

Bu bölümde erken yaşta evlendirilen kadınlarla yapılan çalışmanın katılımcılarının öncelikli olarak eğitim düzeyleri, meslekleri, çocuk sayıları ve eşlerinin eğitim düzeyi değerlendirilmiştir. Buna göre katılımcıların yaş aralığı 45 yaş altı katılımcılarda ağırlıklı olarak 30-44 arasında, 45 yaş ve üstü katılımcılarda ise 45-49 arasındadır. 45 yaş altı grupta en küçük katılımcı 20, en büyük katılımcı ise 44 yaşında olup yaş ortalaması 33.9'dur. 45 yaş ve üstünün en küçük katılımcısı 45, en büyük katılımcısı ise 90 yaşında olup bu grupta yaş ortalaması 58.4'dir. Erken yaşta yapılan evlilikler ile ilgili bu çalışmada, görüşme yapılan katılımcıların yaş grupları itibariyle kendi gruplarını yeterli oranda temsil ettikleri düşünülmektedir. 45 yaş altı gruptan 13 kişinin evli olduğu, 3 kişinin boşanmış olduğu, 45 yaş ve üzeri gruptan ise 14 kişinin evli olduğu, 3 kişinin eşinin vefat ettiği öğrenilmiştir. Katılımcıların medeni durumlarına bakıldığında günümüze daha yakın grubu temsil eden 45 yaş altı katılımcılar arasında boşanmış olanların olması ve 45 ve yaş üstü katılımcılar arasında boşanmış görüşmecilerin olmaması dikkat çekici bulunmuştur. Boşanan katılımcılarla yapılan görüşmelerdeyse hem eşlerinin hem de eşlerinin ailelerinin baskılarına dayanamadıkları için boşandıkları, evlilikleri süresince çalışmadıkları, boşandıktan sonra çalışmaya başladıkları öğrenilmiştir.

45 yaş altı katılımcılarla yapılan görüşmelerde; boşanma kararını almalarının düşünüldüğü kadar kolay olmadığı, ekonomik özgürlüklerinin olmamasının ve ailelerinden destek görememelerinin bunda etkili olduğu öğrenilmiş olup katılımcıların uzun yıllar sonra özellikle çocukları büyüdüğünde bu kararları almaları dikkat çekicidir. 45 yaş ve üzeri katılımcılar eşlerinden şiddet görseler de çoğunlukla mutsuz da olsalar evliliklerine devam ettikleri, boşandıktan sonra çocuklarıyla yaşamlarını devam etme konusunda cesaretlerinin olmadığını görüşme verileri ve görüşmeler sırasındaki gözlemlere dayanarak söylemek mümkün.

Ekonomik özgürlüğü olmayan kadınların aileleri de sahip çıkmıyorsa ve “gelinliğiyle girdi, kefeniyle çıkar” anlayışı doğrultusunda boşanma kararını kolay alamaması yaşadıkları toplumsal şartlar içinde olağan bir durum olarak görülebilir. 45 yaş altı boşanan kadınlara bakıldığında kadınların eğitim düzeylerinin diğer gruba kıyasla daha yüksek olduğu ve meslek sahibi oldukları görülmektedir. 45 yaş ve üzeri katılımcılar arasında benzer şartlarda evliliği mutsuz olsalar da sürdürme eğilimi bulunmakta, şikâyetlerini dile getirirler de boşanan bulunmamaktadır. Bu gruptaki katılımcıların tamamının ev hanımı olması, ekonomik özgürlüklerinin olmaması hayatlarını ilgilendiren belli kararların alınmasını zorlaştırdığı anlaşılmaktadır.

Katılımcıların eğitim düzeyleri incelendiğinde 45 yaş altı grubun eğitim düzeylerinin 45 yaş ve üstü grupta yer alan katılımcılara nazaran daha iyi durumda olduğu görülmektedir. 45 yaş altı grupta lise, ön lisans mezunu katılımcı bulunurken, 45 yaş ve üzeri grupta katılımcıların çoğunluğunun hiç okula gitmemiş oldukları, öğrenim durumu en iyi olanın ise lise terk olduğu görülmektedir. 45 yaş altı kadınlardan; 2'si kendi isteğiyle, birisi maddi yoksunluktan dolayı, birisi lise bittikten sonra iş hayatına girmesi nedeniyle eğitimlerine devam etmedikleri, geri kalan katılımcıların okulu bırakma sebeplerinin baba, abi, amca engellemesi olduğu öğrenilmiştir.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde kendilerinin ya da evdeki kız kardeşlerinin okuldan alınmalarına rağmen evde bulunan erkek kardeşlerinin eğitim düzeylerinin kendilerinden yüksek olması dikkat çeken detaylardır. Bu durumun nedenini katılımcılar erkek çocukların istedikleri müddetçe eğitime devam ettikleri, ikamet ettikleri yerde uygun seviyede okul yoksa dahi farklı yerlerdeki okullara gidebildiklerini ancak kız çocukları için kötü yola düşme, çevresel faktörler ya da namus gibi nedenlerle bu imkânların sağlanmadığı öğrenilmiştir. Tüm bunların yanında ailenin kızlarında bir kusur olduğunu düşünülmemesi için ilk isteyene kızını verme gibi toplumsal baskı altında buldukları, hali hazırda toplumda var olan “kız çocuğu yaşı ne olursa olsun biraz boylandıktan sonra evliliğe hazırdır!” anlayışının etkisinde oldukları görülmektedir.

Katılımcıların mesleklerine bakıldığında 45 yaş ve üzeri grupta yer alan katılımcıların hepsinin ev hanımı oldukları, 45 yaş altı gruptaysa ağırlıklı olarak ev hanımı olsalar da aktif olarak çalışan 5 katılımcının bulunduğu görülmektedir. 45 yaş altı katılımcılarla yapılan görüşmelerde; ev hanımı olan 11 katılımcının 10'u fırsatları olsa çalışmak isteyeceklerini, sadece birisi çocuklarının bakım ve sorumluluğunu üstlendiği için çalışmak istemeyeceğini belirtmiştir. Burada dikkat çeken detaylardan birisi çalışma hayatında olan 5 katılımcıdan 3'ünün evli oldukları dönemde eşlerinin müsaade etmemesi ve çocukların bakım ve sorumluluklarından dolayı çalışmadıklarını, eşlerinden ayrıldıktan sonra çalıştıklarını ifade etmeleridir. Çalışan katılımcılarla yapılan görüşmelerde kimseye muhtaç olmamak, istedikleri şeyleri rahatça alabilmek, ekonomik özgürlüğü olması için çalışma isteklerinin ön planda olması önemli bir detaydır.

Ev içi işler ve çocukların bakımı gibi sorumluluklar, geleneksel toplumlarda kadınların adeta ‘görevi’ olarak görüldüğü için katılımcıların da toplumsallaşma sürecinde bu rolleri içselleştirdikleri, eşlerinin de bu nedenlerle çalışmalarına müsaade etmemeleri halinde bu durumu normal karşıladıkları öğrenilmiştir. 45 yaş ve üzeri katılımcılarsa okutulmadıkları için iş imkânı bulamadıklarını bunun yanında eşleri, abileri, babalarının, kayınvalide ya da kayınpederlerinin izin vermemeleri ya da yine toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı çocukların bakım ve sorumluluğu, ev işlerini kendilerinin yapmaları gibi sebeplerle iş hayatına giremediklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar “Fırsatınız olsa çalışmak ister misiniz?” sorusuna bir kişi dışında kimseye muhtaç olmamak, kendi ayaklarının üstünde durmak için çalışmak isteyeceğini belirtmiştir.

Katılımcıların çocuk sayılarının 45 yaş ve üzeri grupta ortalama 4.7 iken; 45 yaş altı grupta bu ortalamanın 3.2'ye düştüğü görülmektedir. 45 yaş altı grupta çalışan katılımcı sayısının ve eğitim düzeyinin artmasının bu durumda etkili olduğu düşünülmektedir.

Katılımcıların eşlerinin eğitim düzeyleri incelendiğinde hem kadın hem de erkekler açısından eğitim düzeyinin geçen zamanla birlikte arttığı ancak her dönemde erkeklerin eğitim seviyelerinin kadınlardan daha yüksek olduğu göz çarpmaktadır. Bu durum, zaman içinde hem kadın hem de erkeklerin eğitim seviyelerinin iyileştiği ancak erkeklerin eğitim seviyelerinin kadınlardan daha iyi olduğu sonucunu göstermektedir. Katılımcı eşlerinin mesleklerine bakıldığında; kadınlara nazaran erkeklerin hepsinin düzenli bir işi ve gelirin olduğu göze çarpmaktadır. Toplumsal cinsiyet kalıplarının burada da devreye girdiği, erkeklerin evlenmeleri için çalışma/iş bulma ritüelini tamamlamaları gerektiği görülmekte olup iş olmayan/çalışmayan erkeklerin toplum tarafından dışlanmaları sebebi ile erkeklerin mutlaka çalıştıkları dikkati çekmektedir (Barutçu, 2013: 99).

Evlilik Bilgileri

Görüşme grubunda, 45 yaş altı evlilik yapan kadınlarda evlenme oranı 16.7 iken bu oran aynı gruptaki erkeklerde 27.8 olarak tespit edilmiştir. 45 yaş ve üzeri erken yaşta evlilik yapan kadınlarda bu oran 16.1 iken aynı gruptaki erkeklerde bu oran 22.4'tür. Erkeklerin eşlerinden daha geç yaşta evlenmelerinde askere gitme, iş bulma gibi zorunluluklarının görüşme grubuna bir yansıması olsa gerek. 45 yaş ve üstü kadınlarda eşleri çocuk damat olan katılımcılarla yapılan görüşmelerde bir katılımcı eşinin kendisini kaçırdığını ve bunun sonucunda evlenmek zorunda kaldıklarını, diğer iki katılımcı ise ailelerinin baskısı sonucu evlendirildiklerini, eşlerinin de o yaşlarda kendi istekleriyle evlenmediklerini beyan etmişlerdir. 45 yaş ve üstü katılımcılarda çocuk damatların bulunması o dönemin toplumsal baskıların yoğun olmasıyla, ailelerin mutlak otorite figürü olup onlara karşı gelinememesiyle açıklanabilir.

Evlenmede Etkili Faktör

Erken yaşta evlendirilmenin teorik bölümde belirtildiği üzere ailede sosyo-kültürel nedenler, ekonomik etkenler, aile baskısı, üvey anne/üvey babayla yaşıyor olma, daha iyi bir hayat yaşama ümidi gibi birçok nedeni bulunmaktadır. Bu bölümde teorik kısımda yer alan bilgiler ışığında katılımcıların erken yaşta evlendirilme nedenleri araştırılmıştır. 45 yaş ve üzeri katılımcılardan evlenirken fikirlerinin alınmadığını beyan eden katılımcılardan 10 kişi babalarının, bir kişi annesinin baskısı sonucunda, 2 kişi eşinin kendisini kaçırmışından dolayı evlenmek zorunda kaldığını belirtmiştir.

“Bizim buralarda kızlar görücüsü çıktığında hayır denemez verilir. Benim de görücüm çıktı babam da evlendirdi. Aslında evde de rahatım yohtu. Anam yohtu üvey anam desen baskı yapirdi. Analığım ilk evlendiğinde çocuğu yokti, bize iyi davranirdi, e çocığı oldi, biz ona üvey evlat oldik.” (K15)

Evde üvey annenin bulunması, üvey annenin kendi çocuklarından ziyade üvey çocuklarına baskı yapması, çocuklar arasında ayırım yapması, kız çocukları açısından evden kurtuluş olarak evliliğin tercih edildiğini ortaya koymaktadır (Özcebe ve Biçer, 2013: 90).

Ataerkil toplumsal düzen kadın yerine de karar verdiği için evlilik konusunda da kadına söz düşmemektedir (İçağasıoğlu Çoban, 2009: 42). Bu araştırma verileri de kadınların erken yaşta evlenmelerinde çoğunlukla ‘baba’ faktörünün etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Katılımcıların cevaplarından da görüldüğü üzere okumayan kız çocuğunun evlendirilmesi, taliplerin reddedilememesi, kız çocuğunun yaşının geçtiği ve evde kalacağı düşüncesi, toplumsal baskılar gibi kültürel beklentiler de kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmelerine neden olmakta ve kız çocuklarını evlendirerek aileyi toplumun gözünde küçük düşürmekten kurtarma umudunu oluşturmaktadır (Burcu vd., 2015: 83).

Erken yaşta evlenmesine annesinin vesile olduğunu söyleyen bir katılımcının görüşleri şöyledir:

“Annem, teyzelerim, teyze çocuklarım hep akraba evliliği yapmışlardı. Yani teyze dayı çocuklarını evlendirmişlerdi. O zamanın şartları buydu. Kardeş ve aile bağları faklıydı ve akraba evliliğini aileler uygun görürdü. Babam saf olarak diyebileceğim biriydi, karışmadı bu nedenle annem evlenmeme vesile oldu. 18 yaşına kadar evlenmeyene evde kaldı derlerdi. Babam aslında istemedi, hatta önce haberi yoktu ama bizim ailemizde annem daha baskın, sözü geçen taraftı.” (K5)

Erken yaşlarda yapmış oldukları evliliklerden kadınlar her ne kadar olumsuz yönde etkileniyor olsalar da toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirmiş olmaları ve toplum baskısını farklı şekillerde de olsa hissediyor olmaları sebebi ile kız çocuklarının da erken yaşlarda evlendirilmelerini destekledikleri dikkati çekmektedir.

Katılımcıların Evlendikten Sonraki Yaşam Alanları

Araştırmaya katılan 45 yaş altı katılımcıların tümü evlendikten sonra eşlerinin aileleri ile oturduklarını ve bu konuda fikirlerine başvurulmadığını beyan etmiş oldukları dikkati çekmektedir. Yapılan görüşmelerde; eşlerinin ailelerinin evlerinden ayrılmalarının ancak evlerindeki bekar kayının evlenip eşi ile o eve yerleşmesi ile mümkün olduğunu belirtmektedirler. Katılımcı kadınların, eşlerinin aileleri ile birlikte yaşama anlamında “birlik gitme” terimini kullanmış oldukları dikkati çekmiştir. Görüşme grubundaki 16 katılımcıdan 10’u bir süre sonra ayrı eve çıktıklarını, 3 kişi boşandığını, 3 kişi ise hala eşinin ailesiyle aynı evde oturduklarını beyan etmiştir. Ayrı eve çıkma nedeni olarak eşlerinin aileleri ile anlaşamama, eve yeni gelin gelmesi gibi sebepler gösterilmiştir. 45 yaş ve üzeri katılımcılardan birisi eşi memur olduğu için zorunlu olarak şehir dışında olduklarını geri kalan katılımcıların tümü evlendikten sonra eşlerinin aile bireyleriyle yaşadıklarını ve bu konuda fikirlerine başvurulmadığını beyan etmiştir.

Yapılan görüşme sürecinde her iki gruptaki katılımcıların da bölgede oldukça yaygın olan bu durumu yadırgamadıklarını ancak 45 yaş altı katılımcılar arasında genel olarak eşlerinin aileleri ile anlaşamamaları halinde kısa süre içerisinde eşlerini de ikna ederek farklı bir eve taşındıklarını beyan edenlerin çoğunlukta oldukları dikkat çekici bulunmuştur. 45 yaş ve üzeri katılımcılara bakıldığında ise hayat şartlarından memnun olmasalar da eşinin aileleri ile birlikte yaşamaya devam ettikleri, ayrı evde yaşamaya başlayanların ise diğer gruba kıyasla çok daha geç zamanda ayrı eve çıktıkları öğrenilmiştir.

Katılımcıların Anne Olma Yaşı ve Anne Olma Kararları

Katılımcıların anne olma yaşı 45 yaş altı grupta ortalama 18.4 iken 45 yaş ve üzeri grupta bu ortalama 17.3 olup her iki grupta da çocuğu olmayan birer katılımcı bulunmaktadır. Yapılan görüşmelerde anne olma kararında 45 yaş altı gruptaki katılımcıların 7’sinin kendi isteğiyle, 8’i istediği dışında, 45 yaş ve üzeri gruptaysa sadece 3 katılımcının kendi isteğiyle çocuk sahibi olduğu öğrenilmiştir.

“Evlendikten sonra köydekilerin en büyük merakı ne zaman çocuğunun olacağıdır. Evlendikten sonra çocuğum olunca köydekilerin de laf söz hakkı kalmadı.” (K11) şeklindeki ifadelerle çocuklarının olmamasının veya geç olmasının toplumsal baskılara neden olduğunu ifade etmektedirler.

Toplumsal cinsiyet rolleri erkeğe sünnet olma, askere gitme, iş bulma, evlenme gibi ritüeller sunduğu gibi kadına da evlenme ve hemen çocuk sahibi olma kuralını dayatmaktadır. Kadının çocuğunun olması adete toplumsal açıdan rüştünü ispatlama anlamına geldiği için erken yaşta evlenen kız çocuklarının yaşı, hazır bulunmuşluğu dikkate alınmadan hemen hamile kalmaları önemsenmektedir. 45 yaş altı katılımcılar arasında anne olma kararının kendi istekleri ile olmasının ve anne olma yaşının diğer gruba göre daha yüksek olmasının, bu grupta çalışan kişi sayısının daha fazla olması, evlenme yaş oranlarının daha yüksek olması, eğitim düzeylerinin daha yüksek olması gibi faktörlerin etkili olduğu düşünülmektedir.

Şiddet Olgusunun Değerlendirilmesi

Şiddet olgusu değerlendirmeden önce katılımcılara şiddet denince ne anladıkları sorulmuş ve alınan cevaplardan katılımcıların genel manada duygusal, ekonomik ya da cinsel şiddetten ziyade fiziksel şiddeti ön planda tuttukları anlaşılmıştır. Görüşmelerdeki verilerin daha sağlıklı ve şeffaf olması adına katılımcılara şiddetin tanımı ve türleri (duygusal, fiziksel, ekonomik ve cinsel) hakkında bilgi verilmiş olup şiddetle ilgili sorulara yapılan bilgilendirmeler dikkate alınarak cevap verilmesi istenmiştir. Bu bölümde katılımcıların hem evlenmeden önce aile bireylerinden şiddet görme hem de evlendikten sonra eş ya da eşlerinin ailelerinden şiddet görme durumları karşılaştırılmıştır.

Evlilik Öncesi Aile Evinde Şiddet Görme

Her iki grupta yer alan katılımcıların çok büyük bir kısmı ailelerinin evinde herhangi bir şekilde şiddet görmediklerini belirtmiştir. 45 yaş ve üstü gruptan 5 katılımcı, 45 yaş altı gruptan ise 6 katılımcı, aile evinde şiddet gördüğünü beyan etmiştir. Aslında evde fiziksel şiddet görmemek olumlu olarak değerlendirilebilecekken katılımcıların annelerinden toplumsal öğretilerle gelen “eşe karşı çıkılmaması, yüceltilmesi” düşüncesi duygusal şiddeti hem aile evinde hem de eşlerinin evinde görseler de bu durumu kabullenip normalleştirmeye, eşten şiddet görülse dahi ailelerinin arkalarında durmayacağını bildikleri için sessiz kalınmasına ve şiddetin adeta kronikleşmesine neden olmaktadır. 45 yaş ve üzeri gruptan katılımcı ifadelerine bakıldığında;

“Ailemin dayak yemedim ama evlenme döneminde babam bana evlenmem için baskı yapardı. Babam anneme dayak atır, hakaret, küfür edirdi ama çocuklarına şiddet yoktu.”(K2)

“Anam ve babamdan değil ama abim beni ve diğer kardeşlerimi çok dayak atardı, küfredirdi, aç bıraktırdı, su vermezdi. Bizi neredeyse köle gibi kullanır, çalıştırdı. Anam ve babamda abimi kayırır bizi korumazlardı.”(K6)

İki katılımcı, babanın kızını evliliğe ikna etmek için duygusal şiddete başvurduğunu, diğeri ise kardeşlerinin fiziksel ve duygusal şiddet gösterdiğini belirtmiştir. Şiddet, aileler tarafından ikna, düşüncelerini zorla kabul ettirme adeta bir korkutma aracı olarak kullanılmaktadır. Özellikle (K6) isimli katılımcı; abisinden şiddet görmesine rağmen evdeki anne ve babasının bu duruma herhangi bir tepki vermediğini, bu durumun babanın evdeki hâkimiyetini oğluna bıraktığı ve oğlunun da babasının kaldığı yerden bu hakimiyeti sürdürmeye devam ettiği şeklinde yorumlanabilir.

45 yaş altı katılımcılarla yapılan görüşmelerde; katılımcılardan 10’u evlenmeden önce aile bireylerinden şiddet görmediklerini, bir katılımcıysa;

“Küçük yaşlarda çalışmaya başladık. Kazandığımız parayı görmezdik, erkek kardeşlerim alırdı. Bize o paradan harçlık verirlerdi. Onlar neyi uygun görürse o olurdu. Paramı isteyemedim, istesem dayak yiyeceğimi bilirdim.” (K29)

sözleriyle erken yaşlarda çalışmaya başladığı ve kazandığı paranın kendisi yerine erkek kardeşlerine verildiğini ve ekonomik şiddet gördüğünü belirtmektedir. Katılımcı açısından yaşanan bu durum farkındalığı gelişmediği için ekonomik şiddet olarak yorumlanmamıştır.

Bir katılımcı evlenmeden önce abisinin giyimine, dışarı çıkma isteğine müdahale ettiğini, bu sebeple abisinden duygusal şiddet gördüğünü;

“2 kız 2 erkek kardeşiz. Bir abim yurt dışında çalışıyor diğer kardeşlerim okuyor. Abim giyinmeme, gezmeme karışıyordu. Evde söz hakkı babamdan ziyade abimdeydi. Ailem abime karışsa ben başımı alıp gideceğim diye duygu sömürüsü yapıyordu. Abim şu an yurt dışında olduğu için ailemden yana da bir sorun yok. Yani annem ve babamdan şiddet görmedim ama abimden duygusal şiddet gördüm.” (K31) sözleriyle beyan etmiştir.

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere ataerkil yapılanmanın hakim olduğu toplumlarda, babadan sonra evdeki otoriteyi eline alan erkek birey; kız kardeşe baskı yaparak ona kendi kuralları doğrultusunda kısıtlamalar ve kurallar koyabilmektedir. Bu durum, anne ve baba tarafından normalleştirilerek abinin hakkı gibi görülmekte ve aile abiye

herhangi bir tepki vermemektedir. Aynı katılımcıya diğer erkek kardeşinin kız kardeşi üzerinde baskı kurup kurmadığı sorulmuş olup cevaben “*erkek kardeşim abimin bana yaptığı baskıları görenek küçük kız kardeşime de baskı yapmaya çalıştı. Ama anam ve babam abimin bana yaptıklarını erkek kardeşimin kız kardeşime yapmasına müsaade etmedi*” demiştir.

Katılımcı ifadeleri, şiddetin aileden öğrenildiğinin ve normalleştirildiğinin örneklerini ortaya koymaktadır. Abisinin ablasına şiddet uyguladığını gören çocuk, ailesi de karşı çıkmadığı için bu durumu olması gereken normal bir durum olarak algılayıp, aynı şeyi kendi davranışlarına da yansıtmaya çalışmıştır. Erkek hegemonyasının nesiller arası aktarılma süreci bu aile açısından belki anne-babanın devreye girmesiyle engellenmiş gibi görünüyor. Ancak, bu durum her aile açısından aynı seyretmemekte, ailesinden şiddet gören, öğrenen erkek çocuk, onu uygulamak, güç olarak görülen bu duruma sahip olmak ve devam ettirmek istemektedir. Zamanında kız kardeşe gösterilen duygusal ya da fiziksel şiddet, ilerde eşe karşı da gösterilmekte, bu durum silsile halinde aktarılarak adeta kısır döngü olmaktadır.

Evlilik Sonrasında Yaşanılan Şiddet

Yapılan görüşmelerde evlilik sonrası eş ya da eşlerin ailelerinden şiddet görme ile ilgili sorulara alınan cevaplar; 45 yaş ve üstü katılımcılarda evlilikte şiddet görme oranının diğer gruba göre daha yüksek olduğunu, 45 yaş ve üstü katılımcılarla yapılan görüşmelerde 16 kişi eşlerinden ya da eşlerinin ailelerinden (kayınvalide, kayınpeder, görümce, kayın) duygusal, fiziksel ya da cinsel şiddet gördüklerini, bir kadın ise eşinin ailesinden uzak olması sebebiyle herhangi bir şiddete maruz kalmadığını beyan etmiştir.

Geleneksel değerleri kabullenen ailelerde gelinin aileye çocuk yaşta gelmiş olması ve ekonomik açıdan özgür olmaması, yabancı bir aileye çocuk yaşta gelin olan çocuğun kendi hakkını savunamamasına, kendisini koruyamamasına, kendisine verilen sorumlulukları kaldıramamasına neden olmaktadır (Anık ve Barlin, 2017: 1837). Ayrıca küçük yaşta kız çocuklarıyla evlenen erkekler genellikle toplumda erkek egemen ideolojiyi kabullenen bireyler oldukları için kendilerini yüceltip eşlerine yapılan olumsuz davranışları düşünce sistemlerinde kabul etmeleri daha olasıdır. Aynı şekilde erken yaşta evlenen kız çocukları da hem aileden gördüklerinin etkisi ile hem yabancı bir aileye girmiş ve çekiniyor olmaları hem de şiddete tepki gösterecekleri de ailelerinin arkalarında durmayacağını bilmeleri gibi nedenlerle eşlerinin kendilerine şiddet uygulamasına karşı gelememektedirler (Aslan, 2019: 47).

45 yaş ve üzeri katılımcılarının ifadeleri doğrultusunda katılımcıların eşlerinden ve eşlerinin ailelerinden şiddet gördükleri, eşlerinin ailelerinden görülen duygusal ya da fiziksel şiddete eşlerinin herhangi bir tepki göstermediği, genellikle eşlerinin ailelerindeki kadınların eşlerini doldurdukları, kendilerini açıklamak gibi bir fırsatlarının olmadığı, eşlerinin kendilerine söz hakkı vermeyerek fiziksel ya da duygusal şiddete başvurdukları, bu durumdan eşlerini haberdar etseler dahi eşlerinin kendilerine inanmadıkları yönde bilgilere ulaşılmıştır. Katılımcıların çoğu, ailelerini durumdan haberdar etmek ya da aile evine dönme gibi olasılığın söz konusu olmadığını, çünkü annelerinin de zaman zaman babalarından şiddet gördüğünü, şiddet görmeseler dahi evden gelin olarak ayrılınca baba evine dönmenin o zamanlar kolay olmadığını açıklamışlardır.

45 yaş altı katılımcılardan 7’si eşlerinden ya da eşlerinin aile bireylerinden herhangi bir şiddet görmediklerini, diğer 9 katılımcı ise duygusal, fiziksel ya da cinsel şiddet gördüklerini beyan etmiş olup bu konuda bazı katılımcıların görüşleri şöyledir:

“Aile olarak kötü değiller ama kayınvalidemle çok sorun yaşadım. Benden beklentisi çoktu. Evde kayınım ve görümcem de vardı. Kayınım değil ama görümcem de bana karışırdı. Onlar benden sürekli hizmet bekledi. Her işi mükemmel olmasını isterler, yapamadığımda alay ederlerdi. Kuralcılardı. Benim yaptığım işleri eşime sanki ben hiçbir şey yapmıyormuşum gibi anlatırlardı. Oğulları ve gelinleri arasında ayırım yaparlardı. Eşimin ailesi bana karşı eşimi dolduruyordu. Eşimin ailesinden duygusal şiddet yaşadım ancak fiziksel şiddet görmedim. Ama eşim ailesine hiç fırsat vermedi, bana destek oldu, benim yanımda yer aldı. Eşimin ailesinin yanından ayrılınca iletişim güçlendi. Çünkü birbirimizin hayatına karışma fırsatı olmadı. Erken ayrılmamız iyi oldu. Ben şehirde büyüdüm, eşim köyde büyümüş. Ben evlenmeden önce eşime köy hayatını, hayvan bakımı orada yapılacak işleri bilmediğimi, sadece ev işlerini bildiğimi söyledim, eşimde bunu hem ailesine söyledi hem de kendisi kabul etti. Ama evlendikten sonra kaynanam sürekli benden iş bekledi. Tartışmalarımız da bundan dolayı çıkıyordu. Ancak eşim bana hep destektir. Birbirimizi çok seviyoruz. Anlayışlı bir insandır. İlk evlendiğimiz zaman ben cinsellik nedir bilmezdim. Eşim anlayışlı davrandı. Üzerime gelmedi, zorlamadı. Dolayısıyla cinsel şiddet de görmedim.” (K18)

Katılımcı kadının ifadesinden de anlaşılacağı gibi erken yaşta evlilikle birlikte eşinin ailesiyle aynı yerde yaşamak zorunda kalan çocuk gelin kayınvalidesinin yardımcı rolünü üstlenmekte, bu da ev işleri dışında rolü olmayan bir kimlik geliştirmesine neden olmaktadır (Boran vd., 2013: 61).

Yapılan görüşmeler sonucunda her iki grupta da evlenmeden önce ailesinden şiddet gördüğünü söyleyen katılımcıların hepsinin evlendikten sonra da şiddet görmeye devam ettiği, bu durumun adeta kronikleştiği görülmektedir. Bu durum bir katılımcının annesinin söylediği “*gocanız sizi dövse de öldürse de sesinizi çiharmayacaksınız*” sözlerini akıllara getirmektedir. Evlenmeden önce ailesinin evinde şiddet gören, anne, baba ya da diğer aile bireylerinden birebir şiddet görmese de bu duruma tanık olan çocuklar için şiddet görme, kabullenilen bir duruma dönüşmektedir. Ayrıca, görüşme verilerine dayanarak; ‘Eş ya da eşinizin ailesinden şiddet gördünüz mü’ sorusuna evet cevabı verenlerin genellikle hem eşlerinden hem de kayınvalidelerinden şiddet gördüklerini söylemek mümkündür.

Kayınvalidelerle ilgili söylemlerde ortak nokta “eşimi bana karşı dolduruyor” cümlesidir. Geleneksel toplumlarda çocuk sahibi olmak önemli bir kriter olmakla birlikte erkek çocuk sahibi olmak erkeğin toplumdaki statüsünün artmasına sebep olmaktadır. Erkek çocuklar toplum tarafından neslin devamı olarak, kadın açısından ise gelecekte kendisine sahip çıkacak bir güvence, dayanak olarak görüldüğü için çeşitli imtiyazlar sağlanmaktadır (Sönmez, 2019: 1164). Ataerkil toplum yapısı içinde yetiştirilen ve ekstra ailenin imtiyaz tanıdığı erkek; aynı imtiyazı, değer görmeyi, gerekirse kayırmayı evlendiği eşinden de beklemekte, bunu göremeyince hayal kırıklığına uğramakta, bu hayal kırıklığını hazmedemeyen erkek ise zaman zaman duygusal ya da fiziksel şiddete başvurmaktadır. Bu konu ile ilgili bazı katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir:

“Gocam ailede tek erkek çocuk, bu sebeple her istediği yapılarak şımartılarak büyütülmüş. Evlilikte de her istediği olsun ister, bu sebeple ilk zamanlar buna alışmakta zorlandım ama gocamdan dayak yemedim.” (K24)

“Kayınpedirim ve kaynanamdan yana bir sorun yaşamadım, beni çok sevirdi ama görümcem anne ve babasını benden kıskanırdı. Kaynanam ve kayınbabamı doldurur, beni ezmeye çalışırdı. Benim beş kızım var, kaynanam de erkek çocuğum olmadığı için baskı uygulardı. Bu konuda gocamı doldurmaya çalışırdı. Kaynanam ve kayınbabam bunu bana belli etmemeye çalışsa da illa ki sorun oluyordu. Bu sebeplerden dolayı görümcelerimle hala konuşmuyoruz.” (K21)

Eve gelin gelmesi kayınvalidenin ev içindeki statüsünün artmasını sağladığı gibi çocukları üzerinde etkin bir konumda olan anne, zaman zaman otoritesini gelin ile paylaşmak istememekte, bunun sonucu olarak kayınvalide gelinin hayatına karışma hakkını kendinde görmekte ve bu durumun normal karşılanmasını beklemektedir (Sönmez, 2019: 1164).

Şiddet insanın doğası gereği kabul edilemez olsa da toplumsal baskı ve öğretiler sonucu kabullenilen bir duruma dönüşmektedir. ‘Benimsenmesi’ insan doğasına tezat olan şiddetin kanıksanması ise ancak ‘itaat’ yoluyla gerçekleşebilmektedir. Erkekler korunmaya muhtaç ve kendilerinden daha güçsüz olduğuna inandıkları kadınlardan istediklerini yapmalarını, sorgulamalarını, saygı duymalarını, kendilerine ve ailelerine itaat etmelerini, karşı gelmemelerini beklemekte, aksi durumda “erkeklğini korumak”, “hâkimiyetini sürdürmek” için şiddete başvururlardır. Erkeklerin bu davranış şekli, çocuklarına rol model olmalarına, dolayısı ile bu davranış şeklinin gelecek kuşaklara aktarılmasına sebep olmaktadır.

Ailelerinde Erken Yaşta Evlilik Yapan Var mı?

Görüşmeci kadınlara ailelerinde başka erke yaşta evlilik yapan kadın olup olmadığı sorulduğunda hepsinin ailesinde erken yaşta evlendirilen kadınların olduğu, dolayısı ile de erken yaşta evlenmenin ve evlendirilmenin toplum içinde öğrenildiğini söylemek mümkün. Kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmelerinde özellikle kız çocuklarının baba ve ağabeylerinin belirleyici olduğu görüşme verilerine dayanarak söylenebilir.

45 yaş altı katılımcılarla yapılan görüşmelerde genellikle eve “görücü gelmesi” ve gelen görücülerin reddedilmesinin toplum tarafından hoş karşılanmadığı, kızda veya ailesinde bir sorun olduğu düşüncesinin geliştiğine inanıldığı ve bunun toplum içinde yaygınlaştığı, yanlış anlaşılmalara sebebiyet verdiği düşüncesi hakim olduğu için kızın ailesi üzerinde toplumsal baskı oluşmaktadır. Bu yöndeki görüşmeci ifadelerinden bazıları aşağıda verilmiştir:

“4 kız kardeşiz. Hepimiz erken yaşta evlendik. Evliliklerimiz babamın isteği idi. Biz ona güvendik ve evliliklere tamam dedik. Benim evlilik kararı almamda ablalarım etkili oldu. Çünkü onların evliliği de babam vesilesiyle olmuştu ve mutlulardı. Bu yüzden ben de daha çabuk karar verdim. Evliliğim de mutsuz da olsam babamın arkamda olacağını bildirdim. Evlenmek istediğim farklı bir kişi olsaydı babam yine destek olurdu.” (K22)

“5 kız kardeş hepimiz erken yaşta evlendik. Okimirdik, bizde okumayana görücü gelir, görücüsü gelen de herkese hayır diyemez, insanlar bu sefer bir sorun olduğunu düşünür. (K24)

Ataerkil toplumlarda önemsenen evlilik, aile kurma ve devam ettirme, aile içinde aktarılan değerlerle gelecek nesiller tarafından da benimsenmekte ve toplum içindeki önemini devam ettirmektedir (Yıldız ve Poyraz, 2020: 163). Bu nedenle de erken yaşta evlilik sorunu toplumda kültürel olarak sürekli yeniden üretilmekte ve sürdürülmektedir

(Burcu, vd., 2015: 67). Görüldüğü üzere erken yaşta evlilik olgusu gerek aile içinde erken evlenen bireylerin rol model olmaları ve gerek ise de toplumsal baskılar nedeniyle gerçekleşmekte ve nesiller boyu devam ettirilmektedir.

45 yaş ve üstü katılımcılarla yapılan görüşmelerde; evliliklerin 9 kişinin baba, 2 kişinin anne, 1 kişinin, abi/dayı yönlendirmesiyle gerçekleştiği, 5 katılımcı ise erken yaşta evlenmenin kendi zamanlarında normal bir durum olduğunu, toplumsal şartların bu duruma müsaade ettiğini ve söz söyleme haklarının olmadığını beyan etmiş oldukları tespit edilmiştir. Geleneksel yapılanmanın hakim olduğu ailelerdeki kültürel değerlere bağlılık, ailede erken yaşta evlenen bireylerin bulunması erken yaşta evliliklerin kendini tekrarlamasına neden olduğu (Kara, 2015: 65), bu grubun ifadelerinden de anlaşılmaktadır.

Erken yaşta evliliklerin nedenlerinden bir diğeri de toplumda gelenekselleşen aile kurma kalıpları ve cinsiyetlere ilişkin kalıp yargılardır (Durdu ve Yelboğa, 2016: 801). Toplumsal şartlar, toplumdaki beklenti ve kabuller de devreye girerek kız çocuklarını erken yaşta evliliğe adeta zorlamaktadır (Burcu vd., 2015: 80). Bu konuda katılımcı görüşlerine bakıldığında;

“Anam 12 yaşında evlenmiş, Kız kardeşlerim de erken evlendi. Mesela anam evli olduğu kişi ölünce kayınıyla evlendirilmiş, fikri sorulmamış, biz 4 kız, 4 erkek kardeşiz bizleri kızlar okutulmaz diye okutmadılar, mektebe gitmeyen de seçeceği yok zaten. Görücüsünü bekler.” (K13)

Namus kavramı geleneksel yapılanmalarda önemsenmekte olup ailelerin kız çocuklarını erken yaşta evlendirmek istemelerinde önemli bir faktör olmaktadır. Bir katılımcı *“4 kız, 4 erkek kardeşiz. 3 kız erken evlendirildik. Köy şartları, yaşam şartlarından kurtulmak isteğimiz etkili oldu. Eskiden her görücüye hayır deme hakkın yoktu. Laf çıkırdı. Eşini tanıma hakkın zaten yoktu, şanslıysan bir kere görür evlenirdin.”* (K15) sözleriyle toplumsal baskıyı ve evliliği yaşam şartlarını iyileştirmenin bir kurtuluş yolu olarak görmenin erken yaşta evliliğe olan etkisini, diğer katılımcı da *“Kız kardeşlerimin hepsi erken evlendi. İlk gelen görücüye fikirlerini sorulmadan verdiler. Anam ‘namusunuz bozulmadan, kimse rahatsız etmeden, sevgiliniz, görüştüğünüz biri olmadan evlenin’ diyordu.”* (K16) sözleriyle namus kavramının annesinin üzerindeki etkisini dile getirmiştir.

Toplumsal baskı ve öğretilerin her iki grupta da erken yaşta evliliklerin gerçekleşmesinde belirleyici bir unsur olduğu dikkati çekmektedir.

Çocuklarının Erken Yaşta Evliliğine Bakışı

Kendileri erken yaşta evlendirilip anne olan 45 yaş altı grupta yer alan görüşmeciler kadınlara kendi kız çocuklarını erken yaşta evlendirip evlendirmedikleri sorulduğunda sadece bir görüşmecinin kızını erken yaşta evlendirdiğini, 12 görüşmeci de kızlarını erken yaşta evlendirmediklerini beyan etmiştir. Görüşme grubundaki diğer kadınlar kız çocuklarının olmadığını ancak kız çocukları olsa da kendi yaşadıkları olumsuzluklar sebebi ile evlilik olgunluğuna ulaşmadan erken yaşta evlenmelerine izin vermeyeceklerini söyledikleri tespit edilmiştir. 45 yaş altı grupta bulunan ve çocuğunun erken yaşta evlendirilmesine izin veren katılımcının bu konudaki düşüncesi aşağıda verilmiştir:

“Evlendirmek istemezdim. Ben çok ezildim. Sorumluluk almak zor, insanın aklı başına sonradan geliyor.” (K25)

Yapılan görüşmeler sonucunda bu katılımcının kızını 17 yaşında evlendirdiği bilgisine ulaşılmış ve bunun nedeni araştırıldığında katılımcının kızının kendi isteği doğrultusunda evlenmek istediği, ailesi karşı çıksa da kızlarının evlilik konusunda ısrarcı bir tavır sergilediği için ailesinin durumu kabul etmek zorunda kaldığı bilgisine ulaşılmıştır.

Katılımcılar tarafından okumak “hayat kurtarmakla” eş tutulmakta olup okumamanın/okutulmamanın erken evlendirilmelerin de önemli bir gerekçe olduğunu düşünmektedirler. Bu noktada daha önceki sorularda erken yaşta evliliği sorun olarak görmeyip eşleriyle yeniden evleneceklerini beyan eden ve cevaplarında çelişkiye düştüğü düşünülen 3 katılımcı; bu soruya “kızımı erken yaşta evlendirmem” cevabını vermiş oldukları tespit edilmiştir. Çelişkili ifadelerinin gerekçesi kendilerine sorulduğunda eşlerini seviyor olmaları, eşlerinin iyi huylu ve kendilerine iyi davranan kişiler olmaları sebebi ile tekrar evlenmek isteyeceklerini ancak herkes eşleri gibi olmayacağı için böyle büyük bir riski çocukları için göze almayacaklarını belirttiklerine vurgu yaptıkları öğrenilmiştir.

45 yaş ve üstü katılımcıların yarısından fazlası çocuklarının erken yaşlarda evlenmelerine izin vermeyeceklerini beyan etmelerine rağmen 6 katılımcı kızlarından bazılarının erken yaşta evlenmelerine izin verdiklerini, diğer katılımcıların erken yaşta yapılan evliliklere karşı olmaları sebebi ile çocuklarının erken yaşta evlenmelerine karşı çıkararak engelledikleri öğrenilmiştir.

Kız çocuklarının erken yaşta evlenmesine izin veren katılımcılara neden kızlarının erken yaşta evlenmesine izin verdikleri sorulduğunda 45 yaş ve üstündeki katılımcıların kızlarının iyi aile tarafından istenmesi halinde hem o iyi teklifi kaçırmamak hem de görücüyü geri çevirmeye toplum baskısı uygulandığı için bir gereklilik olarak değerlendirdiklerini belirtmiş oldukları görülmüştür.

“Bizde ilk isteyene kızını vereceksin, yokhsa kısmeti kapanır derler. Bu sebeple babam beni evlendirdi, bende erken yaşta kızlarımı evlendirdim. Kızlarıma fikirlerini sordum, onlar cevap vermediler cevap verilmezse bu nedir evet demektir. Bende biri hariç kızlarımı 16-17 yaşında evlendirdim. Bundan da pişman değilim. Namuslarıyla telli duvaklı gelin olduklarını düşünürüm. Kızlarım da evliliklerimde sorun yaşadılar ama sonuçta kocaları dövir, sevir ben ne karışırım.” (K1) Aynı katılımcı daha önceki sorularda “namusuyla gelin olmanın” önemli bir kavram olduğunu, köy gibi küçük yerlerde yaşamının kendisini bu tarz söylemlere ittiğini belirtmiştir.

Gerçekleştirilen görüşmelerde kız çocuklarını erken yaşta evlendiren katılımcılardan; üçünün okuryazar olmadığı, birisinin hiç okula gitmemiş olduğu, birisinin ilkökul mezunu, birisinin ise sadece okuryazar olduğu yani eğitim seviyelerinin son derece düşük olduğu öğrenilmiştir. Bu katılımcıların eşlerinin eğitim seviyelerine bakıldığında birisinin ilkökul terk, birisinin ilkökul mezunu, birisinin sadece okuryazar olduğu, ikisinin lise ve birisinin de önlisans mezunu olduğu anlaşılmaktadır. Kadınlar ve eşlerinin eğitim seviyeleri kıyaslandığında erkeklerin kadınlara göre eğitim seviyelerinin görece daha iyi olduğunu söyleyebilmek mümkün görünüyor Katılımcı beyanları, literatürdeki çalışmaları destekler şekilde ebeveynlerin eğitim düzeyleri azaldıkça kız çocuklarını erken yaşta evlendirme oranlarının arttığını ortaya koymaktadır (Özgür vd., 2019: 28). Bununla birlikte katılımcıların cevapları, çocuk yaşta evlendirilen kadınların, çocuklarının geleceği üzerinde fikir beyan etme hakkının çok olmadığını aksine çocukların geleceği hakkında evdeki erkeklerin söz sahibi olduğunu göstermektedir (Kara, 2015: 70).

Burada dikkat çeken nokta 45 yaş ve üstü katılımcıların hepsinin o dönemin şartlarının da etkisi ile aileleri tarafından okutulmadıklarını, görücülerinin geldiğini, fikirleri sorulsa dahi söz hakları olmadığını bu sebeple erken yaşta evlendirildiklerini ifade etmiş olmalarıdır. Bu gruptaki tüm katılımcıların erken yaşta evliliği bir sorun olarak belirtmelerine rağmen çok sayıda katılımcının kızlarını erken yaşta evlendirdikleri ya da oğullarını reşit olmayan kızlarla evlendirmiş olmaları tezat gibi görünmekle birlikte görüşmelere dayanarak toplumsal baskının ve rol modellerin bu noktada etkili olduğunu söylemek mümkün.

Katılımcıların bir kısmı eşlerinden kaynaklı sebeplerden dolayı evliliklerinde ciddi sıkıntılar yaşamamalarını gerekçe göstererek erken yaşta evliliği bir sorun olarak görmediklerini, önemli olan yaş değil evlenen kişi vurgusunu yapmış oldukları dikkati çekmektedir.

“İstenmeyen bir evlilikse sorundur. Sorumluluk almak çok zor. Bence en doğrusu 24-25 yaşında evlenmek. Aileler bilinçlendirilmeli, çocuklar okutulmalı.” (K26) diyerek erken yaşta evliliği sorun olarak görmeyen katılımcılardan farklı olarak evliliğin evlenecek kişi tarafından istenilip istenilmemesini bir gerekçe olarak göstermiş olduğu dikkati çekmektedir. Ancak burada üzerinde durulması gereken konu henüz reşit olmamış, fiziksel, bilişsel gelişimini tamamlamamış kız çocuğunun hakkında net bir fikri olmadığı, sadece gördüğünden ibaret olan evlilik kurumunu isteyip istemediği hakkında nasıl sağlıklı bir karar verebileceğinin tartışılması gerekir.

Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının algılanışı, toplumdan topluma değişmekte olup toplumsal cinsiyet; dinamik yapısı olan kültürel bir kavramdır. Toplum; kadın ve erkeğin istek, talep, beklenti, görev ve sorumluluklarını belirlemiş olup kadın ve erkekten bu roller çerçevesinde hareket etmesini beklemektedir (Demez, 2005: 34). Katılımcı görüşlerine bakıldığında; ailelerinde gördükleri kız çocuğu rolünü eşlerinin ailelerinin yanında sürdüremedikleri, küçük yaşlarında ailelerinin yanından ayrılp, bilmedikleri, tanımadıkları bir aileyle yaşamaları, evlilik gibi bir sorumluluğu yüklenmeleri, eş ve anne olma sorumluluğunu sorun çıkarmadan üstlenmeleri beklenmektedir. Bu sorumlulukları kaldıramayan katılımcıların evliliklerinde sorun yaşadıkları ve bu durumun travmalara dönüştüğü görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ülkemizdeki en önemli sosyal sorunlardan birisi olan, kız çocuklarının hayatlarını, gelecek beklentilerini olumsuz yönde etkileyen erken yaşta evlilik; ataerkil toplum yapısı ve kültürel normların içselleştirilmesinden dolayı normalleştirilmiştir. Bu konuya yasal anlamdaki çelişkiler de eklendiğinde konu daha da karmaşık hale gelmektedir. Türk Medeni Kanuna göre; 16 yaşında hakim izniyle evlenmek mümkünken, 17 yaşında anne, baba ya da vasinin izni ile çocuğun evlendirilmesi mümkün olabilmektedir. Oysaki 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununa göre 18 yaşının altındaki her birey çocuk olarak kabul edilmekte olup evlenmek için reşit olmak gerekmektedir. Kısaca erken yaşta evliliğin önünde 16 yaşını doldurduktan sonra yasal olarak herhangi bir engel bulunmamaktadır.

Tüm bunlarla birlikte 15 yaşını dolduran kız çocuğunun evlenmek istemesi durumunda Medeni Kanuna göre yani resmi olarak evlenemese de dini nikâhla evlenmesi mümkün olabilmektedir. Bu durumun önüne geçecek Türk Ceza Kanununda caydırıcı bir düzenleme yoktur. Çünkü 15 yaşını doldurmuş kız çocuğunun gayri resmi olarak evlendirilmesi sonucu gerçekleşen cinsel ilişkinin “reşit olmayanla cinsel ilişki” suç kapsamında kaldığı, bu suçun da TCK. 104. maddesinde belirtildiği üzere şikâyete tabi bir suç olduğu, karşılıklı rızaya dayalı bir ilişki olduğu için ve birlikte bir aile kurulduğu düşüncesiyle kız çocuğunun herhangi bir şikâyetinin olmayacağı/olamayacağı, olsa dahi

çok zorlu bir süreçle olacağı bir gerçektir. Bu sebeple uygulamada mevcut yasal düzenlemenin 15 yaşını dolduran kız çocuklarının dini nikâhli olarak aile hayatı kurmasının caydırıcı bir cezası, önleyici bir devlet mekanizması bulunmamaktadır. Bu nedenle yasal olarak erken yaşta evliliklerin önüne geçmek için; reşit olmayanla cinsel ilişki suçunun tespit edildiğinde şikâyet şartı aranmaksızın cezalandırılma yoluna gidilmesinin 15 yaşından itibaren kız çocuklarının imam nikâhli olarak evlendirilmesi konusunda caydırıcı olacağı düşünülmektedir.

Çalışma boyunca katılımcılar 45 yaş altı ve 45 yaş ve üzerindeki bireyler olarak iki gruba ayrılmış ve cevaplarının karşılaştırması yapılmıştır. Öncelikle katılımcıların demografik özellikleri incelendiğinde; 45 yaş ve üstü yaş grubundaki katılımcıların hepsinin evli olması, evliliklerinde mutsuz olsalar da ailelerinin arkalarında durmayacağını bilmeleri, ekonomik özgürlüklerinin olmaması, toplumsal baskı gibi nedenlerden kaynaklı sebeplerle boşanmanın olmaması, eğitim seviyelerinin diğer gruba göre daha düşük olması, çalışmıyor olmaları, daha erken yaşta anne olmaları belirgin özellikler olarak tespit edilmiştir. 45 yaş altı grupta ise evliliklerinde yaşamış oldukları sorunlardan dolayı boşanmış olan 3 katılımcı bulunmakta olup bu katılımcıların evlilikleri süresince çalışmadıkları, boşandıktan sonra iş hayatına girdikleri öğrenilmiştir. Yapılan görüşmelerde her iki grubun karşılaştırması yapıldığında hem evlilik hem de ilk anne olma yaşının zaman içinde yükselmiş olduğu söylenebilir.

Araştırma sonuçlarına göre; erken yaşta evlendirilen kız çocuklarının adölesan gebelik, erken yaşta anne olma, eşlerinden duygusal, fiziksel, cinsel şiddet; eşinin ailesinden ise duygusal ya da fiziksel şiddet görme, ekonomik özgürlüklerinin kısıtlanması, aile içi söz haklarının olmaması, eşlerinin geniş aileleri ile yaşamak zorunda kalmaları vb. olumsuz eylem ve söylemler yaşamış oldukları tespit edilmiştir.

Erken yaş evliliklerinde dönemsel farklılıkları tespit edebilmek adına yapılan karşılaştırmada; bulgularda azalma görülsede tamamen bitmediğini, toplumsal cinsiyet kalıpları neticesinde ayrımların halen sürdüğünü söylemek mümkündür. Özellikle çalışan, ekonomik özgürlüğü olan kadınların ev içi rollerinin halen devam ettiği de tespit edilmiş olup bu durum toplumsal cinsiyet kalıplarının devam ettiği tezini de desteklemektedir. Eğitim seviyesinin artırılması ile aşılabilecek bu sürecin kadınların kendi bağımsızlıklarını kazanmaları ve kendileri ile ilgili kararları alıp uygulayabilmelerinde etkili olması beklenmektedir.

45 yaş altı ve 45 yaş ve üzeri iki grupta da kadınların eşlerinin evlenme yaşının katılımcıların evlenme yaşından daha yüksek olduğu görülmüştür. 18 yaş altında evlenen 3 erkek ve askere gitmeden evlenen az sayıda katılımcı olmakla birlikte genel olarak literatürle uyumlu olarak askere gidip iş bulma gibi belirli ritüelleri yerine getirdikten sonra evlendikleri tespit edilmiştir. Aynı şekilde her iki grupta da katılımcıların eşlerinin eğitim seviyelerinin katılımcılardan yüksek olduğu, bu konuda ailelerin erkek çocuklarını destekledikleri belirlenmiştir. 45 yaş altı katılımcıların eğitim seviyelerinin 45 yaş ve üstü katılımcılardan daha yüksek olması ise görüşme yapılan gruplar baz alınarak eğitim seviyesinin yükseldiği ancak, yine de istenilen seviyede olmadığını ortaya koymaktadır.

Yapılan görüşmeler neticesinde erken yaşta evliliğin en olumsuz yansımalarının öncelikle eğitimden uzaklaşmak, devamında toplumsal baskı nedeniyle erken yaşta anne olmak olduğu ifade edilebilir. Elbette bu aileler içinden yetişecek olan çocuklar da erken yaşta evliliği normalleştirecektir. Çocukların bakım ve eğitiminden sorumlu olan ailelerin, eğitimin gerekliliği, önemi hakkında bilinçlendirilmesi bu sebeple önem arz etmektedir.

Kız çocuklarının eğitimi hakkında düzenlemeler iyileştirilmelidir. Ülkemizde her ne kadar yasal olarak 12 yıllık zorunlu eğitim bulunsada uygulamada bu konunun ne kadar zorunlu olduğu tartışmaya açıktır. Örneğin, okula devam etmeyen çocuklar hakkında 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 5/1 (b) bendi gereği Eğitim Tedbir Kararı talep edilmekte ve bu kararın uygulamasını ilgili İl Millî Eğitim Müdürlüğü takip etmektedir. Ancak bu durumun takibinin tam olarak yapılmaması halinde kız çocukları eğitim hayatlarından geri kalmaktadır.

Görüşme gruplarındaki kadınlara aile içinde şiddete maruz kalıp kalmadıkları sorulduğunda evlenmeden önce ailelerinden şiddet gören katılımcı sayısının evlendikten sonra eş ya da eşlerinin ailelerinden şiddet gören katılımcı sayısına göre daha az olduğu tespit edilmiştir. Evlenmeden önce aileden görülen şiddette baba ya da erkek kardeşlerin uygulamış oldukları fiziksel ve duygusal şiddet gördükleri kadınların ifadelerine yansımıştır.

Evlendikten sonra eş ya da eşlerinin ailelerinden her iki gruptaki kadınlar da şiddete uğradıklarını söylemekle birlikte 45 yaş altı katılımcılarda bu durumun azaldığı ancak, tamamen bitmediğine vurgu yaptıkları dikkati çekmektedir. Evlenmeden önce ailede şiddet gören katılımcıların evlendikten sonra eş ya da eşlerinin ailelerinden şiddet gördükleri tespit edilmiştir. Şiddet gördüğünü söyleyen kadınlar, 45 yaş ve üstü grupta eş, kayınvalide, kayınpeder ve görünceden duygusal şiddet ve fiziksel şiddete daha fazla maruz kaldıklarını, 45 yaş altı grupta ise kayınvalide ve görünceden duygusal şiddet, eş ve kayınpederden fiziksel şiddete daha fazla maruz kaldıklarını söyledikleri görülmektedir. 45 yaş altı gruptaki kadınlar çoğunlukla eşlerinin ailelerinden ayrı yaşamaları sebebi ile eşlerinin ailelerinden daha az aile içi şiddete maruz kaldıklarını söylemektedirler.

Çocuk gelinler özelinde erkeğin kadın üzerindeki hegemonyasının doğdukları evden başlayan şiddet görme, eğitim hayatlarının yarıda bırakılması, erken yaşlarda evlendirilmeleri, anne olmalarının istenmesi, evlilikle birlikte yaşanacak yer, eş ve ailesinden şiddet görme, kadının kendisi ve çocukları ile ilgili kararlar almasının engellenmesi gibi pek çok yönü ile devam ettiği görülmektedir. Nedenleri gibi sonuçları da çok boyutlu olan erken yaşta yapılan evliliklerin geleneksel toplumlarda sayısı azalsa da varlığını sürdürmeye, gelecek nesilleri olumsuz yönde etkilemeye devam ediyor olmasının önüne geçilmesi önemli bir gereklilik olarak görülüp çözüm önerilerinin arttırılması önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Akkaş, İ. (2019). “Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kavramları Çerçevesinde Ortaya Çıkan Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı”, Ekev Akademi Dergisi, ICOAEF Özel Sayısı, 97-118.
- Anık, M. & Barlin, R. (2017). “Türkiye’de Çocuk Gelinler Sorunu, Balıkesir Örneği”, İnsan ve Toplum Bilimler Araştırmaları Dergisi, 6(3): 1187-1841.
- Aslan, B. (2019). “Psikoloji Penceresinden Erken Yaşta Evlendirilen Kız Çocukları”, Türk Psikoloji Yazıları, 22(43), 43-55.
- Atay, T. (2019). Çin İşi Japon İşi Cinsiyet ve Cinsellik Üzerine Antropolojik Değerlendirmeler (3. Baskı), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Aydemir, E., Karal, D., Güçer, M. & Keser, E.M. (2011). Evlilik mi? Evcilik mi? Eken ve Zorla Evlilikler, Çocuk Gelinler!, USAK Raporları No: 11-08.
- Aydemir, F.A. (2019). “Avrupa Birliğinin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikalarına Etkisi İtalya ve Slovenya’nın Karşılaştırmalı Analizi”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Barutçu, A. (2013). “Türkiye’de Erkeklik İnşasının Bedensel ve Toplumsal Aşamaları”, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Berktaş, F. (2019). Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın (7. Baskı). Metis Yayınları, İstanbul.
- Bindik, S. (2012). Sosyolojik Açından Kadınlara Erken Yaşta Evlilik (Nevşehir İli Derinkuyu İlçesi Örneği). Nevşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir.
- Boran, P., Gökçay, G., Devecioğlu, E. & Eren, T. (2013). “Çocuk Gelinler”, Marmara Medical Journal, 26(2): 58-62.
- Burcu, E., Yıldırım, F., Sırma, S. Ç. & Sanıyaman, S. (2015). “Çiçeklerin Kaderi. Türkiye’de Kadınların Erken Evliliği Üzerine Nitel Bir Araştırma”, Bilig, 73: 63-98.
- Cenk, K. K. (2019). “Yarım Kalan Çocukluk, Kilis Örneğinde Çocuk Gelinler”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.
- Connell, R. W. (2019a). Erkeklikler, (Çev.: N. Konukcu), Phoenix Yayınları, Ankara.
- Connell, R.W. (2019b). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar, (Çev.: C. Soydemir), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Demez, G. (2005). Kabadayıdan Sanal Delikanlılığa Değişen Erkeklik İmgesi. Babil Yayınları, İstanbul.
- Demren, Ç. (2003). Erkeklik, Ataerkillik ve İktidar İlişkileri İçinde, (Ed.: A. Akın), Toplumsal Cinsiyet, Sağlık ve Kadın, ss. 33-44, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Dökmen Yaşın, Z. (2021). Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar (11. Baskı). Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Duman, N. & Coşkun B. (2019). “Çocuk Yaşta Evlilik” ya da “Çocuk Gelin” Olgusuna Psikososyal Bir Bakış”, Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi, 4(2): 268-277.
- Durdu, Z. & Orun, B. (2014). Erken Yaşta Evlilik Olgusuna Nusaybin’den Bakmak, Çocuk Gelinler Evcilikten Evliliğe, (Ed.: H. Şen), Detay Yayıncılık, Ankara.
- Durdu, Z. & Yelboğa, Y. (2016). “Türkiye’de Çocuk Gelinler Üzerine Bir Araştırma, Mersin Örneği”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9(44): 800-807.
- Ertan, C. (2009). “Türkiye’de Erkeklik İmgesi ve Eşcinsel Kimliği”, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya.

- Horzum, Ş. (2018). “Erkek ve Erkeklik Çalışmaları, Sorunsaldan Kuramsala”, Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2 (4): 75-101.
- İçağasıoğlu Çoban, A. (2009). “Adölesan Evlilikleri”, Aile ve Toplum, 4(16): 37-50.
- Kahraman, F. & Kahraman, A. B. (2017). “Dezavantajlılığın Çocuk Halleri, Dünyada ve Türkiye’de Dezavantajlı Gruplarda Yer Alan Çocukların Durumu”, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi, 8(20): 255-268.
- Kalay, A. (2012). “Namus ve Toplumsal Cinsiyet”, Mediterranean Journal of Humanities, 2(2): 151-163.
- Kara, B. (2015). “Değişen Aile Dinamikleri Açısından Erken Yaşta Evlilikler Sorunu ve Toplumsal Önemi”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 20 (2): 59-72.
- Kaptanoğlu Yüksel, İ. & Ergöçmen, B. (2012). “Çocuk Gelin Olmaya Giden Yol”, Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 15(2): 129-161.
- Kılıçaslan Cesur, S. & Işık, T. (2016). Toplumsal Cinsiyet ve Efsaneden Gerçeğe Türkiye’de Kadın. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kırıkçı Subaşı, E. (2018). “Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde Kız Çocuklarının Erken Yaşta Evlilikleri ve Din Algısı, Şanlıurfa Örneği”, Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa.
- Kundakcı, S. (2007). “İktidar, Ataerkillik Ve Erkeklik, Ankara Örneğinde Erkek Akademisyenler Üzerinde Bir Çalışma”. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Korkmaz, A. & Başer, M. (2019). “Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Ataerkillik ve İktidar İlişkileri”, Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi, 28 (1): 71-76.
- Malatyalı Kaynak, M. (2014). “Türkiye’de ‘Çocuk Gelin’ Sorunu”, Nesne, 2 (3): 27-38.
- Mihçioğur, S., Erbaş, F. & Akın, A. (2010). “Çocuk Gelinler ve Beklenen Olumsuz Sonuçları”, Sağlık ve Toplum, 1: 3-12.
- Oktan, A. (2008). “Türk Sinemasında Hegemonik Erkeklikten Erkeklik Krizine, Yazıtura ve Erkeklik Bunalımının Sınırları”, Selçuk İletişim, 5(2): 152-166.
- Ova, N. (2014). “Türkiye’de Yazılı Basında “Çocuk Gelinler”in Temsili”, Selçuk İletişim, 8(2): 238-262.
- Özcebe, H. & Biçer Küçük, B. (2013). “Önemli Bir Kız Çocuk ve Kadın Sorunu: Çocuk Evlilikleri”, Türk Pediatri Arşivi, 48(2): 86-93.
- Özgür, G. B., Demirkaya Karakoç, S. & Aksu, H. (2019). “Çocuk ve Ergen Psikiyatrisine Evlilik İzni İçin Yönlendirilen Ergen Olguların Ruhsal Değerlendirmesi ve Sosyodemografik Özellikleri”, Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 26 (1): 23-31.
- Sancar, S. (2020). Erkeklik, İmkansız İktidar, Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler (5. Baskı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Sönmez, Ö. A. (2019). “Gelin Kaynana Çatışması Üzerine Sosyolojik Bir Analiz”, OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 13(19): 1159-1201.
- Şenol, D. & Çalar, V. (2018). “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Batman’da Erkek Olmak”, Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi, 1: 1-16.
- Şenol, D. & Erdem, S. (2017). “Türk Toplumunda Hegemonik Erkekliğin İnşasında Toplumsal Süreçlerin Rolü”, TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi, 9(33): 290-299.
- Şenol, D. & Alp, Y. (2012). Çocuk Gelin ve Çocuk Dul Kadınlara Kırıkkale Örneğiyle Sosyolojik Bir Bakış. Uluslararası Katılımlı Çocuk İhtiyaçları Sempozyumu Bildiri Kitabı. Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları, Ankara.
- Şenol, D. & Mazman, İ. (2012). Erken Yaşta Evlilik, Çocuk Gelinler. Uluslararası Katılımlı Çocuk İhtiyaçları Sempozyumu Bildiri Kitabı, Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları, Ankara.
- Şenol, D. & Sarp Ç. (2018). “Kadın ve Erkeklerin Değerlendirmeleri İle Toplumsal Cinsiyet Rollerini-Kırıkkale Örneği”, Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, 16: 17-38.
- Şimşek, E. (2019). “Sosyo-Kültürel Açından Çocuk Gelinler ve Sesin Mahremiyeti, Doğubayazıt Örneği”, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

- Tuğrul Gezer, Y. (2018). “Erken Yaşta Evlendirilen Kadınların Evlilik Süreçleri, Deneyimleri ve Sonraki Yaşamları Üzerine Nitel Bir Çalışma”, *Sosyoloji Notları*, 2(1): 2-38.
- TBMM (2009). *Erken Yaşta Evlilikler Hakkında İnceleme Yapılmasına Dair Rapor*. Türkiye Büyük Millet Meclisi Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, Ankara.
- Utandır, A. (2012). “İhsan Oktay Anar’ın Romanlarında Erkekler ve Erkeklik İmgesi”, *Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gaziantep.
- Yıldız, D. & Poyraz, T. (2020). “Sosyo-Demografik ve Sosyo-Kültürel Bağlamda Erken Evlilikler, Çocuk Gelinler ve Çocuk Damatlar”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 32: 159-186.
- Yüksel, H. & Yüksel, M. (2014). “Çocuk İhmali ve İstismarı Bağlamında Türkiye’de Çocuk Gelinler Gerçeği”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2): 1-24.
- Zengin, D., Yardımcı, F. & Başbakkal, Z. (2018). “Çocuk Yaşta Yapılan Evliliklerin Toplum Sağlığına Etkisi”, *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 34(2): 89-97.
- Zengin Taş, E. (2020). “Erken Yaşta ve Zorla Evlilikler, İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet Bağlamında Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 69: 1332-1339.